

Этэ найхан нютагаа эд хамта мандуулаа!



# БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной  
декабриин 21-нээ  
гарана

Бүгэдэ  
арадай  
газетэ

1996  
ЯНВАРИИН  
20  
Убэлэй дунда шара  
хулгана  
харын 30  
СУББОТО  
гарагай 7  
№13 (19353)  
Газетын сэн  
хэлсээтэ.

Мүнөөдэрэй  
шухала  
ацуудал

## ГЭДЭНЭ САДХАЛАН ЯБАХАНАА ГАДНА...



хүтэлбэрилнэ.  
Найхан "Ветеран" клубай наһажаал зонтой Рождествогой елхын наада эмхидхэжэ, хүгшэд, үбгэдэе хүхээгээбди. "Подружки" гэхэн дуунай бүлэгтэ 8 хүгшэд хабаадажа, дуратай дуунуудаа дуулана. Тээмэндэ эдэмнай Улаан-Үдэн наһажаал зоной байшанда, мүн Советүүдэй талмай дээрэ концерт-наадаая харуулжа, хүн зоние баясуулаа. Эдэ хүгшэн зоний ансамблие концертмейстер Евгений Георгиевич Манзарханов хүтэлбэрилдэг, баяан дээрэ дуунуудынь дэмжэдэг юм. Хүгшэд, үбгэдэе, наһажаал зоние клубтаа урижа, үдэшнүүдтээ хабаадуулжа, зүрхэ сэдхэхэдэнь баясуулжа байха гэшээ ехэ буянтай, дэмбэрэлтэй хэрэг лэ. Хүгшэн зоний сэдхэхэ урмашуулахаа, ханаань заһахаһаа үнэгтэй, сэнгэй юуи байхаб!

Һара бүри дүрбэн гол хэмжээ ябуулга - уулзалга гү, үдэшэ гү үнэгэргэдэгбди - нэгэниинь хүгшэдэй, нүгөөдэнэ залуу зоний, үшөө наһажаал зоний, дүрбэдэхинь - хамтын үдэшнүүд болодог. Нёдондо уласхоорондын классай спортын мастер Андрей Матюковой шанда хүртэхын түлөө мүнөө үнэгтэй баяр ехэ амжалтатыйгаар үнэгэргөө нэмди. Тиихэдэ гэр бүлэнүүдэй конкурс байнаар үнэгэргэдөө, саашаадаа заншалта болгохо хүсэлтэйбди. Сагаалганай, Агууехэ Илалтын 50 жэлэй найндэрнүүд, хүгшэдтэ зориулагдаһан найр нааданууд ехэ һонирхолтойгоор эмхидхэгдээ. "Миний Барби кукла" гэхэн конкурсдо эдир заахан басагад хабаадаһан байна. Найхан Шэнэ жэлэй 13 найр, тэрэ тоодо ехэшүүдэ зориулагдаһан 3 үдэшэ эмхидхээбди.

Эдэ бүхы хэмжээ ябуулануудтамнай спонсорнууд мүнгэ зөөрөөр туһална. Хайшаашье хара-бүхы юумэдэ мүнгэн хэрэгтэй. Бидэндэ ехэ туһалжа байдаг спонсорнуудтаа олоной зүгһөө баяр хүргэхэ байнабди. Тэдэмнай ямар эмхинүүд бэгэхэдэ, "Бурятгаз" гэхэн акционернэ бүлгэм (директорынь Николай Анхаевич Алагуев), мүн "Гамбит" гэхэн фирмэ (директорынь Александр Борисович Разумов) бидэндэ саг үртэлжэ туһалжа байдаг юм. Тэндэхи поссоведнай, мүн түрэл болоһон Улаан-Үдэн захиргаанай соёлой таһагайхид шадаха зэргээрэ туһалдаг.

Костюмууде оёходомнай, хүгжэм гоё болгохо ревер абахадамнай, спонсорнууднай ехэ туһа хүргэһэндэнь баясанбабди. Спонсорнууде олохо, ажалыемнай эдэбхижүүлхэ гэжэ оролдодог, бүхы хүсэл зоригго эсүүдэг манай соёлой байшангай директор Наталья Ивановна Монтоговатай хубита, үүргэ ехэ гэжэ тэмдэглэхээр. Тиигэжэ үдэшнүүдтэ хабаадаһынь дуу, хатарай "Байгал" ансамблиин, Тоонтын артистнууде урижа, һонирхолтой уулзалганууде үнэгэргэдэгбди.

Би өөрөө 1979 онһоо клубай хүнгэн бэшэ ажадаа хүдэлжэ байнаб. Анха түрүүшынхээ Эгэгтынгээ клубта ажалынгаа намтар эхилээ нэм. Тэрэ гэхэнһээ хойшо хүнүүдэе сэнгүүлхэ, баясуулха, уран бэлигынь элэрхэйлхэ гэхэн ехэ үүрэгтэй ажалаа хаяагүйб. Хэды бага салитайшыһе һаа, суг хүдэлдэг залуу нүхэдэймни урагнаа ханаатай, эбтэй, эетэй байһандань, дуратайгаар ажалладагбди, бэе бэеэ ходо дэмжэлсэжэ байдаг хадань суг хүдэлдэг коллективээрэ оморгоходогбди.

Сагаалган дүтэлбэ, хэхэ ажалнай ехэ. Май һара соо уран бэлигтэнэй "һолонго" гэжэ нэрлэгдэһэн хүүгэдэй фестивалда Аэропортын, Сотниковын, Соколой, манайшыһе үхибүүд хабаадажа, эрхим дуушад, хатаршад нэрлэгдэхэ юм. Эндэмнай баһал мүнгөөр туһалха спонсорнууд хэрэгтэй!

Залуушуулай сүлөө сагыё һонин болгохын тула үдэшнүүд дээрэ дискотекекэ эмхидхэдэгбди. Хэрүүл шууяа гаргуулахгүйн, мүн ниитын журам хазагайруулахгүйн тула милицийн хүдэмэрилэгшэд дискотекекын үедэ дежурладаг юм. Тиигэргүйдэ аргагүй - архиншад, хара тамхи татаһан хүнүүд һийд ушаруулжа болохо бшуу.

Саашадаашье соёлойнгоо ажал эдэбхижүүлжэ, хүн зоний зүрхэ сэдхэхэ баясуулха зорилготойбди. Тиихэ хүсэн манда бии - коллективтэмнай урагнаа ханаатай залуушуул олон, гансал гэдэһэ садхалан ябаха бэшэ, харин хүн зондо сэдхэхэлэй баяр асарха, шэхэнэй шэмэг, нодонэй хужар болохо хүгжэм дуун, хатар наадан баһал хэрэгтэй бшуу.

Т. БАЕНДУЕВА,  
Улаан-Үдэ хотын "Мелинатор"  
гэхэн соёлой байшангай  
уран найханай хүтэлбэрилэгшэ.

ГЭДЭНЭ садхалан ябаханаа гадна, сэдхэхэ баясуулха дуу хүгжэм хэрэгтэй бшуу. Сагай байдалай, илангаяа экономикын хэды доройтобошыё, хүн зоний салингай хэды агаһашье, заримашуулай ажалшыггүй байгаа һаань, найхан дуу, хатар, гоё урлал бүтээл шэхэнэй шэмэг, нодонэй хужар болгон шагнаха, хараха, зүрхэ сэдхэхэлэй баясуулха, өөһэдөөшыһе бээ сэнгүүлхэ, сүлөө сагаа аша туһатайгаар үнэгэргэхэ хүсэлтэй зон үшөөл яһала олон гэжэ хэлэхэ дүүрэн эрхэтэйб.

Юу гэхэдэ, манай "Мелинатор" гэхэн соёлой байшанда (Улаан-Үдэ хотын Сэлэнгэ мүнхэнэй баруун бээдэ оршодог) ехэ хүнүүд, үхибүүд дуратайгаар ерэжэ, эмхидхэһэн үдэшнүүдтэмнай, найр наадануудтамнай, шоу-программануудтамнай өөһэдөө хабаадажа, хүхидэг, баясадаг, сэнгэдэг юм. Олон хүнүүд, үхибүүд кружогуудай, нэгэдэлнүүдэй ажаалаар һонирхдог, дуратайгаар ябадаг юм. Хамта дээрэ соёлойннай байшанда 18 кружок, нэгэдэл тоолодоно.

Илангаяа "Акварель" гэжэ нэрлэгдэһэн хатарай ансамблиин номернууд олондо һайшаагдадаг. Байгуулагдаһаар 5 жэлээ нёдондо ехэ зохидоор тэмдэглэһэн энэ ансамблиин хатаршадые балетмейстер Татьяна Винальевна Кушнарева шадамар бэрхээр хүтэлбэрилдэг юм. Энэ ансамблие урмашуулан, ехэ ехэ концертнүүдтэ хабаадуулха, баясуулха ёһотойбди гэжэ һанадагбди.

"Рукodelьница" гэжэ нэрэтэй кружогнай уран гортай Людмила Алексеевна Прудниковада ааалагдаһанхай. Зөөлэн нааданхай оёдог кружогто, театрай студийн 2 бүлэгтэ, эстрадна студийда залуу зон, үхибүүд дуратайгаар ябадаг юм. Татьяна Анатольевна Зубаревагай Уааридадаг эстрадна студийн дуушардай хабаадаагүй концертнүүд үгы шахуу. Энэ бүлэгтэй дуушад, хүтэлбэрилэгшэнь Сагаан харын хүндэлдэ үнэгэргэдэхэ дуушардай конкурсдо хабаадаха хүсэлтэй.

Клубуудай ажалшад олонхи ушарта залуу, дунда зэргын наһанай хүнүүдтэй хүдэлдэг байна. Тышыһе һаа, жэлэй 2-3 дахин ветеранууде үдэшнүүдтэ урлад лэ дүүршэдэг. Харин наһатай зон, ветеранууд юундэ клубай ажаалда хабаадахагүй юм?! Тэдэнэр ажаллана бэшэ, амаралтадаа гаранхай, зариманиинь бэшэнһээ дуратгүй сүлөөтэй бэшэ гү?! Иигэжэ бодоод лэ һарын нэгэ дахин ажалаа ябуулжа, сугларжа байха үүрэгтэй "Ветеран" гэхэн клуб соёлойнгоо байшангай дэргэдэ байгуулжа, хүгшэд, үбгэдэе суглуулдаг, дуулуудаг болообди. Шүлэг, дуу өөрөө зохёдог Верра Ивановна Савватеева энэ клубыемнай

Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмэдэ

### ТҮРҮҮЛЭГШЭЭР ҺУНГАГДАА

ИТАР-ТАСС-ай корреспондентын мэдээсэхэнэй ёһоор, Россин Федерацийн Коммунист партиин түлөөлэгшэ 48 наһатай Геннадий Селезнёв Гүрэнэй Дүүмын түрүүлэгшээр һунгагдаа. Тэрэ Гүрэнэй Дүүмын депутаудай 226 дуу абаха ёһотой аад, 231 депутадай дэмжэлгээр түрүүлэгшэ болобо.

### ХОЁР ДЕПУТАТ ТҮЛӨӨЛНЭ

Россин Федерацийн КП-гэй Бурядай рескомой хоёрдох секретарь Сергей Пурбуевич Будажапов Гүрэнэй Дүүмын депутадаар һунгагдаба гэхэн тусхай мэдээсэл Москваһаа абтаба. Тиихэлээрэ манай республика Гүрэнэй Дүүмэдэ 2 депутатай болобо гэшээ. Бурядай нэгэ мандааттай 9-дэхи округтоо Светлана Ивановна Найчукова һунгагдаа гээд булганда мэдээжэ.

С.П.Будажапов - Улаан-Үдэн лесопромышленна колледажын директор, РФ-гэй КП-гэй Бурядай рескомой хоёрдох секретарь, Россин Коммунист партиин шагалтын комиссийн гэшүүн. Тэрэ Бурядай багшанарай институтай физико-математикын факультет дүүргэһэн, дээдэ партийна хургуулида хураһан, түүхын эрдэмэй кандидат.

### ҮНДЭР НЭРЭ ЗЭРГЭДЭ ХҮРТЭБЭ

Микробиологийн ба экологическа биотехнологийн, биогеохимийн һалбарыда дээдэ мэргэжэлтэдэй нэгэн болохо Б. Б. Намсараев Нью-Йоркын Эрдэмэй академийн бодото гэшүүн болобо гэхэн баяртай мэдээсэл декабрь һарада ерэхэн байна.

Баяр Бадмабазарович ЮНЕСКО-гэй уһанай талаар эксперт (Россинаа), Байгалай жасын эрдэмэй программанууде хүтэлбэрилэн эмхидхэгшэ юм. Харин гол ажалынь - РАН-ай СО-гой Бурядай Биологийн институтай микробиологийн лабораторие даагша.

Эрмэлзэл зоригтой, ухаан бэлигтэй энэ эрдэмтын гаталһан зам, дабаһан хүтэл дабаа хараад үзэе.

Шэтын областын Агын районын һүдэнтэ һууринда 1943 ондо багшын бүлэдэ түрэхэн юм. 1961 ондо дунда хургуули дүүргээд, нютагааа хүдэлөө. 1962 онһоо 1965 он хүртээр армид алаба хэбэ.

1965 ондо Москвагай гүрэнэй М. В. Ломоносовой нэрэмжэтэ университетэдэ орожо, тэрэнээ амжалтатыйгаар дүүргээд, СССР-эй АН-ай Микробиологийн институтай аспирантурада хураһан байна. 1974 ондо биологийн эрдэмэй кандидат боложо, 1985 он хүртээр СССР-эй АН-ай Микроорганизмуудай биохимийн ба физиологийн институтта, удаань РАН-ай Микробиологийн институтта хүдэлөө. 1992 ондо биологийн эрдэмэй доктор болоо. 1993 онһоо РАН-ай СО-гой Бурядай Биологийн институтта хүдэлнэ.

Тэрэнэй хүтэлбэри доро Байгал, Мичиган нуурнуудта, Японой, Карибска, Карска далайнуудта, Номгон океанда микробиологическа шөнжэлгэнүүд хэгдээ. Индийн океанай, Хара далайн, Балтийн ба Охотско, Эгейск далайнуудай, Курилын, Шэнэ-Зеландийн, Папуа Шэнэ Гвинейн микрофлорые шөнжэлгэдэ хабаадалсаһан байха юм.

1978 онһоо 1993 он хүртээр иимэ эрдэмэй шөнжэлгэнүүд Б. Б. Намсараевой эдэбхитэй хабаадалгатайгаар үнэгэргэдөө гэжэ тэмдэглэлтэй.

Шулуу нүүрһэнэй шахтануудта метал бага болгохо талаар микробиологическа онол арга зохёолгодо, микроорганизмууде ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэгдэдэ, Балтийн болон Охотско далайнуудта нефть олзоборилгын газарнуудай микробиологическа мониторингдо, Москва шадархи Косинско нуурнуудай экосистемые аршалан хамгаалаха талаар хэмжээ ябууланууде тодорхойлон бэелүүлгэдэ Б. Б. Намсараев эдэбхитэйгээр хабаадаа һэн. Нуур сөөрмүүдтэ, океан далайнуудта углеродой "урасхалай" схемэнүүды зохёолгодо, бактеринүүдэй зарим бүлэгүүдэй аша үрэ тодорхойлолодо эрдэмтын оруулан хубита сэгнэшгүй ехэ. Юрэдөө, тэрэнэй хэлэн хүдэлмэри тоолохо болоо һаа, барагдахаар бэшэ. Тиигээд саанадаашье иимэл ашаг үрэтэйгөөр хүдэлхынь хүсэлтэйбди. Наһан залуу, бэе хүдэр, ухаан хурса ябана хэ юм даа.

Д. ЭРДЫНИЕВА.

### ХИЛЭЭМЭНЭЙ СЭН НЭМЭЭГДЭХЭНЬ

Хилээмэнэй сэнгэй ээлжээтэ нэмэлгэ январин 20-до болохонь. Буряад Республикын Экономикын министрствын сэнгүүдэй талаар комитетэй мэдээсэхээр, акционернэ "Хлеб" (2-дохи хилээмэнэй завод) бүлгэмдэ 10-17 процентээр, акционернэ "Хлеб Улан-Үдэ" (хилээмэнэй комбинат) 4-20 процентээр, акционернэ "Тарьян" (1-дэхи хилээмэнэй завод) 20 процентээр нэмээгдэхэ.

Буряад Республикын Правительствын 1995 оной августын 8-да абаһан тогтоолой үндэһөөр, гурил татадаг ба хилээмэ бариад предпритинүүд өөһэдэньгөө гаршын зэргээр өөһэдэнь сэн табиха эрхэтэй гэжэ һануулаа.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

### ҺҮЗЭГТЭНЭЙ АНХАРАЛДА

Январин 21-гэ 12 саһаа буряад драмын театрай байшан соохи дуганда Еши-Лодой римбүүшэ амгалан байдалай түлөө ушалга бүтээжэ, ном табиха.

Дэлгүүр: ажамидаржа арга бэдэрхэ

# ШАНАРАЙ ТҮЛӨӨ ШАНГА ТЭМСЭЛ

Мүнөөнэй сагта нютаг бүхэндэ пекарниин нээгдэхэдэ, хүдөөгэй зоной хилээмээр балай ядалдахаяа болижо байһаниинь эли юм ааб даа. Заримашуулай гэхэ гү, али хүдөөгэй айлуудай олонхиниинь гэртээ хилээмэ, халаашануудаа өөһэдөө болгожо, хэрэглэдэг байна бшуу. Иимэ хэрэгэй эрхилэгдэдэг хэды болоошье наань, Загарай нууринай хилээмэнэй заводой барижа, худалдаанда гаргаһан хилээмэниинь амта, шанараараа онсо ондоо байдаг юм. Энэ нуурин ерэнэн хотын хүнүүд, харгыда ябаһан зон эндэхи хилээмэ худалдан абаха гэжэ оролдодог юм.

Тус заводой бариһан хилээмэнэй амтыень үзөөгүй уншагшад ойлгоншьегүй байхадаа болохо. Ушар тиимэһээ тэдэнэрэй бариһан хилээмэнэй шанарынь нилээд хайн гэжэ уридшалан хэлэхэ ёһотой. Эндэхи хилээмэнэй шанарынь "Дока-хлеб" гэдэг фирмэнүүдэй барижа болгоһон хилээмэнһээ юугээршье дутуугүй, харин үлүү байжашье магадгүй.

Энэ жэлэй зунай эхиндэ албанайнгаа хэрэгээр эндэ ябахадаа, тэндэхи хилээмэнэй амтыень үзэһэн хадаа тус коллективэй ажал хэрэгтэйнь дүтөөр танилсаха гэжэ шийдэһэндээ, хилээмэнэй завод тээшэ үглөөгүүр эртэлэн алхалбаб.

...Загарай нууринай зүүн хойно, нютаг соогуур урдадаг голый наада талада түхээрэгдэһэн, улаан кирпиисээр баригдаһан үндэр хашаатай хоёр дабхар байшанда орохын тула нэн түрүүн проходной соогуур гараха хэрэгтэй. Эндэ ороходомни, хоёр эхэнэр хоорондоо хөөрөлдөжэ байһан аад, нам тээшээ эрьедэжэ, хэндэ хэрэгтэй ерэнээрни хонирхобод, Заводой директортэй, мүн танай хүдэлмэрилэгшэдтэй уулзаха хүсэлэнтэйгөө мэдүүлхэдэ: "Артамонов директортай өөртөө байна, ошожо уулзагты," - гээд тэрэ хоёр ехэл хүндэмүүшээр намайе саашань үдэшөө бэлэй.

Хоёр дабхар байшангай нэгэдэхи дабхартань хилээмэ болон хилээмэнэй амтата зүйлүүдые барижа болгодог цехүүд харагдаба. Хоёрдохидонь заводой конторо гэжэ, иишээ ороходоо, ойлгобод. Директорэй кабинетэй үүдыень нээжэ ороходомни, дунда зэргын бээтэй, дүшөөд гаран наһанай хүн нэгэ эхэнэртэй ехэл сүлөөгүй ажалаа хэлсэжэ нуубад. Эдэнэрнай хэд бэ гэбэл, заводой директор Александр Степанович Артамонов, тэрэнэй орлогшо үйлэдбэриие даагша Надежда Гусмановна Рудакова хоёр болоно.

- Һайн хүн ханаагаараа гэдэгтэл, эгээл хэрэгтэй хүнүүдээрээ иигээд золгодошохооб гэжэ оройдоошье ханаагүй ябааб. Хэрэгни урагшатай байхань ха. Танай коллективэй бариһан хилээмэн хэзээдэшье амтатай байдагаараа суугтай. Яагаад барихадатнай, иимэ амтатай хилээмэн болодог юм. Арга нюусаа хэлэжэ үгыт, - гэжэ би тэдэнэртэ хандабаб.

- Ямар тиимэ нюуса байхаб даа. Хэжэ байһан ажалдаа хүн бүхэнэй эзэн ёһоор хандахадань, зарим тэды амжалтанууд туйлагдадаг юм бэээ. Манай бариһан хилээмэн магазинуудта хэбтэжэ байдаггүй аад, һүүлэй үедэ... - гээд Александр Артамонов дуутай болоодхибо.

- Үгы, теэд нютаг бүхэнэй хилээмэн булта адли байдаггүй ха юм. Жэшээлхэдэ, Сэлэнгын аймагай Ноёхоной, Зэдын аймагай Петропавловкын, танай заводой бариһан хилээмэн шанарайнгаа талаар тад ондоо. Эндэ ямар бэ даа, ондоо нэгэ нюуса биич хаш, - гэбэл.

- Тиимэньшье тиимэл даа. Нэн түрүүн технологиһоо сэхэ дулдыдаха ёһотой. Хоёрдохинь, хилээмэ баригшад дүй дүршэл нүлөөтэй ааб даа. Гурбадахинь, талханай шанарһаань баһал дулдыдалсаха жэшээтэй, - гэжэ үйлэдбэриие даагша Надежда Гусмановна хөөрөлдөөндэ оролсоно.

Эдэнэрэй саашанхи хөөрөөн сооһоонь

ойлгоходо, дэлгүүрэй экономикын шэрүүн "долгин" энэ коллективэ дайрангүй үнгэрөөгүй. Энэ хүшэр сагта ажамидаржа, бүтэн бүрин үлэхын түлөө тэдэнэр мүнөө үедэ элдэб аргуудые хэрэглэхые яһала оролдоно. Мүнгэн нангай дутадаһан дээрэһээ һүүлэй 4-5 жэлэй хугасаа соо хилээмэнэй заводой материална баазаяа хэльбэн шэнэлжэ шадахаяа болинхойнь эли. Тиигээдшье һүүлэй үедэ хүдөө нютагуудаар хэдэн пекарнинууд нээгдэжэ, эдэнэртэ ёһотойл конкурентүүд бии болоо. Эдэ бүгэдэһөө дулдыдажа, тус завод иланганяа 1995 ондо хилээмэ барижа хэмжээгээ эриддоошлуулаа бшуу. Александр Степановичай мэдүүлхэнэй ёһоор, энэ коллективэй хүдэлмэрилэгшэд 1991 ондо 4442 тонно хилээмэ, 184 тонно бүүлхэ болон халаашануудые, 139 тонно кондитерска зүйлүүдые барижа болгодог наа, 1994 ондо 1055 тонно хилээмэ, 5,5 тонно бүүлхэ болон халааша, 2,3 тонно амтата зүйлүүдые наймаанда эльгээдэг болоо. Харин үнгэрһэн жэлдэ энэ хэмжээниинь улам унажа, үдэртэ дунда зэргээр 1,5-2,0 тонно хилээмэн болгогдоһон байха юм.

- Бидэ энэ бариһан хилээмээ Шэнэ-Бэрээн, Үнэгэтэй болон Загарай нууринуудай ба сэрэгэй частиин магазинуудта эльгээжэ худалданабди. Үнэгэтэйнихид баһал өөһэдынгөө пекарни хаянай нээнхэй. Татарский-Ключ, Новоильинск, Горхон, Онохой, Шэнэ-Бэрээн, Бэрээнэй-Адаг, Үнэгэтэй нууринууд бариһан хилээмээ наашань эндэ асаржа, наймаалдаг болошоо. Атаа-мэээ буляалдаха саг одоол хүрэжэ ерэнхэй. Зарим айлууд хилээмээ өөһэдөө барина. Иимэ байдал дээрэһээ манай заводой үйлэдбэрилһэн продукци хаянай ехэл гүйсэгүй болошобо, - гэжэ нүхэр Артамонов тугаархана дуугай болоһон сэдхэлэйнгэ "үбшэ" тайлбарилан хэлэбэ.

- Таанад өөһэдынгөө мэдэлэй магазинтай болоно гүт? - гэжэ асуухадамни:

- Тиимэ. Дулаанай сагта киоскнүүдые нээгшэбди. Үбэлдөө гансал өөһэдынгөө магазинуудта наймаалдагбди, - гэжэ харюусаба.

Талханай асуудал баһал хүндэхэнээр шийдхэгдэдэг байна. 1995 оной түрүүшын хахадта тэдэнэр Заудинскын мелькомбинатһаа нэгэдэхи сортын шэниисын талха худалдан абажа байһан наа, хоёрдохи хахадтань талхаяа уридшалан түлэнгүйгөөр абажа шадахаяа болёо. Тиигээдшье талханай үнэ сэнгын баһал эрид дээшгэлбэ бшуу. Тусхайлан хэлбэл, Загарайн хилээмэнэй завод түрүүшын үедэ талхаяа килограммыень 900-1100 түхэригөөр худалдан абадаг байбал, харин мүнөө 2000-2300 түхэригөөр абадаг болонхой.

- Банкда манай счёдо нэгэшье түхэриг мүнгэн мүнөө үгы. Хилээмээ худалдаһан мүнгөөрөө талха, эһээбэри, даһа, саахар, соодо, тоһо, гэхэ мэтэ зүйлүүдые худалдажа абаха хэрэг гарана. Болгоһон кондитерска зүйлүүдэ неделиин дүрбэн үдэр соо Улаан-Үдэ абаашажа, дэлгүүр дээрэ наймаалнабди. Иигэн-тиигэн салин хүлһээ саг соонь түлэхэ гэжэ оролдонобди, - гэжэ заводой хүтэлбэрилэгшэ нэгэн дуугаар мэдүүлбэ.

- Үйлэдбэриингөө хэмжээе бага болгоо хадаа кадрнуудайнгаа асуудал яажа шийдхэбэт? - гэжэ баһал хонирхобод.

- Анхандаа найман хүнһөө бүридэһэн 4 бригада хүдэдэг наа, мүнөө хоёроо үлөөнхэйбди. Тиихэдэ бригаданууд хоёр халаанда хүдэлнэ. 70 хүнэй орондо 49 хүн ажалладаг болонхой.

Иимэ хүндэ эрхэ байдалда тус заводой коллективэй арга хургаяа бэдэржэ, ажамидархын түлөө яһала оролдогдог гарган, хүдэлжэ ябаһаниинь ехэл хайшаалтай.

Д.ДОНДОКОВ.

Хонин хүрэгөө олошоруулаа

# ЭНЭ ҺАЛБАРИ ОЛЗОТОЙ БОЛОХОЛ БАЙХА

Эртэ урда саһаа буряад угсаатан холо ойрын айлашадай гү, а худа урагуудай ерэхэдэ, ехэ хайндэрнүүдэй болоходо, хундын б... - хонин төөлэй баридаг, хотын шуһаар хүндэлдэг хайн хайн заншалтай юм.

Зунай үедэ хониной мяхан онсо амтатай байдаг. Тэрэниинь гутаангүй хадагалха олон зохиод аргуудые буряадууд үни холоһоо хэрэглэдэг байһан гэшэ. һүүлэй жэлнүүдтэ хаа- хаанагүй хонин хүрэгэй үсөөрүүлэгдэжэ байһаниинь ханаа сэдхэхэльеми зобобод. Жэшээнь, манай Загарайн аймаг 1980 оной һүүл багаар 50.000 гаруй толгой хонитой наа, нёдондо жэлэй 11 нарын байдалаар оройн 4053 хонин үбэлжэжэ байна. һүүлэй нэгэ жэл соо хониднай 4035 толгойгоор үсөөрөө. Иигэжэ аймагай Карл Марксын нэрэмжэ колхоз-1142, "Дружба" - 858, XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхоз 1908 толгой хонитой үбэлжэлгэдэ оробо. Энэмнай урданай дүр зэргын бригадын хүрэгэй хонидой тоотой адли болоно.

Хонидой үсөөрһэн шалтаганууд ямар бэ? Нэгэдэжээр, хонин ноһон сэнгүй болоо. Ноһые нуур сөөрэмүүдтэ ургадаг хүбхэн орондо гэр, дал хорёо дулаалалгада хэрэглэдэг болообди. Харахад ехэ таагүй байдаг, зүрхэ сэдхэл зобоодог.

Урдандаа манай эхэ эсэгэнэр ноһоёо худалдажа, бидэнэр хубсалууддаг, город хургуулида эльгээдэг байгаа. Тиихэдэ аймаг заготконторынихид айл бүхэнһөө ноһо, арһа худалдажа абадаг. Мүнөө тэдэнэр харагдахашье болёо. Аймагай түб руу ноһо, арһа зөөхэ машинашье, бензиншье олохогүйш! Олонхи айлуудай халһа хорёо, амбаар соо үмсын хонидой ноһон хадагалаатай байхад гутана, шанарынь муудана.

Хониной ноһон, арһан манай ажабайдалда огто хэрэгтэй болошоо гү? Дайнай жэлнүүдтэ буряад нютаг нугануудаар эхэнэр хониной арһаар дэгэл, бээлэй, гутал, малгай оёжо, ноһон ойро нэхэжэ, фронт эльгээдэг байһыень ханаад үзэгты. Буряад угсаатан хэр угһаа хонинойнгоо арһа элдэжэ дэгэл, малгай, гутал оёж байгаа. Мүнөө хониной арһанай айлай газаагуур үжэжэ, үлэхэ хэбтэхые хаа-хаанагүй харахат. Буряад зондо энэ нүгэл!

Республикадамнай, мүн манай аймагташье хони үсхэбэрилжэ эрхэ байдал - үргэн тала дайда, добо гүбээнүүдэй бэлшээр бии, үсханшье элбэг. Үбэлжэлгын үедэ эхэ хониндо 200 килограмм хурьганда 50 килограмм үбһэн хүрөөд үлэхэ. Саһанай багаар оройн нютагтай тула бидэнэр бэлшээрине удаан саг соо эртэ хабаруу орой намар болотор хэрэглэхэ аргатайбди. Загарайн аймаг Арьбажал, Шулуута, Ангир гэхэ мэтэ буряад нютагуудай үсөөн айлууд үмсэдөө хони адуула. Гэхэтэй хамта Асагад, Добо-Енги болон Хотогорой хүн зон хонидойнгоо тоо толгойе хороогоод байха юм.

Минии ханахада, республикымнай засаг түрэ хонин ажал хөгжөөхэ асуудалые хайса бодожо үзэхэ байгаа. Буйлуулха өөрөө фабрикаатай аад, юундэ ноһоёо Хитад эльгээнэбиди! К.П.Альберт энэ асуудалда харюусаг лэ! Хүдөө ажахын ба эдэе хооли министрествоо хүдөөтэйхид тухайгаа ханаата болоногүй, заншал суглаанууднайшье мартагдаа.

Бидэнэр, буряад угсаатан, хэр угһаа үсхэбэрилжэ байһан хонин хүрэгөө хүгжөөе. Ойрын жэлнүүдтэ хониной мяхан, ноһон, арһа олзо оршотой болохол байха гэжэ би найданаб.

Натар ЖАПО зоотехник-фермер

Асагад нуурин.



"Блок" гэжэ хаадамал түхэлэй акционернэ бүлгэмдэ 58 хүн хүдэлжэ байдаг. Энэ гурбан халаанда 40 мянган бүтүлхэ үйлэдбэрилэн гаргагдана. Тус предприятияин дүй дүршэлтэй заһабарилагшад Олег Бельх, Александр Зимановский, Сергей Семёнов, Андрей Батуриин, Алексей Нелюбин гэгшэд онсо шалгарна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 4-дэхи разрядтай шэл гаргагша Олег Дмитриевич Бельх ажал дээрээ.

С.БАЛДУЕВАЙ фото.

# АША ҮРЭТЭЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Уран зохёолой "Булаг" нэгэдэлэй суглаан январин тэн багаар Нархата хууринда боложо үнгэрбэ. Үнгэрэгшэ жэлдэ нэгэдэлэй ябуулхан хүдэлмэрийн дүнгүүд тушаа тус нэгэдэлье хүтэлэгшэ Э. А. Будаевай хэһэн элидхэл эндэ шагнагдаа.

Нэгэдэлэй үнгэрэгшэ жэлэйн гол хэмжээ ябуулгануудыг нэрлэбэл, тэрэнэй үүсхэлээр аймагай типографида гурбан ном, тусхайлбал, Д-Н. Халхаровай, С. Банзаракцаевай, мүн "Булаг" нэгэдэлэй гэшүүдэй зохёолнуудай согсолбори хэблэгдэн гаргагдаа. Мүнөө үедэ Р. Эрдынеевэй "Зандан Жуу" гэхэн ном хэблэгдэжэ байнхай.

Аймагай уран зохёолшодой хэрэг ёһоной энэ уулзалгада нэгэдэлэй гэшүүн - поэт, драматург Р. Х. Бадмаев, Г. Бадмаева (Доржиева), поэдууд Ц. Р. Цырендоржиев, Д-Н. Халхаров, И.А. Калитиков, аймагай "Ярууна" газетын таһагыг даагша Г. Д. Цыдыпова болон бусад хабаадажа, ханамжа, дурадахалаа хубаалдаа. Иймэ хүшэр сагта номуудыг хэблэжэ гаргаха гэшээ нангин хэрэг гэжэ эндэ сугларагшад нэгэн дуугаар тэмдэглэһэн байна.

"Булаг" гэхэн уран зохёолой согсолбори 1934 онһоо гаража эхилһэн түүхэтэй. Энэ хэрэгтэ ехэ оролдолго гаргаһан манай мэдээжэ уран зохёолшод Ж. Балданжабон, Ц. Номтоев тухай Р. Х. Бадмаев ехэ һонирхолтойгоор хөөржэ үгөө. Тиин хэдэн сагай үнхэнэй гаргагдахаяа болиһон согсолбориёе дахин нэргээхэ, гурбан харын нэгэ удаа газетын дүрбэн хуудаланай хэмжээгээр гаргаха гэхэн дурадахал оруулагдажа, суглаанда хабаадагшадтай зүгһөө дэмжэгдэе. Уран зохёолдо хабаатай бусадшыг асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэе гэжэ тэмдэглэхэ шухала. "Булаг" нэгэдэлэй бүхы гэшүүдэй ханамжаар, эндэ тон тухатай, аша үрэтэй хөөрэлдөөн болоо.

Э. БУДАЕВ.

Акционернэ "Электросвязь" бүлгэмэй уласхоорондын холбоо байгуулдаг цехтэ 15 жэлэй туршада Ольга Федоровна Попова хүдэлнэ. Коллектив соогоо хүндэтэй, бэрхэ мэргэжэлтэ гэжэ тоологдодог.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: О. ПОПОВА.

М. ШАНТАКОВОЙ фото.



# БЭДЭРЭЛГЭ ҮРГЭЛЖЭЛХӨӨР

Хабаровска хизаарта ТУ-154 түхэлэй самолёдой унаһан газарта онсо байдалай ба гэнэ усалай хойшолонгуудыг усдаха талаар региональна түбэй полковник В. Зубань түрүүтэй бүлэг, прокуратурын болон милицийн хүдэлмэрилэгшэд бэдэрэлгын хүдэлмэри үргэлжэлүүлхээр. Аюулай болоһон 400 метр тухай үндэр газарта техникэ гаргаха гэһэн бэлэн бэшэ. Тиимэһээ гансал тусхай түхээрэлгэнүүд хэрэглэгдэнэ. Саһан, шорой болон шулуун түмэр һагшуураар һагцагдана. Бэдэрэлгын хөгдөжэ байһан газарта шанта жабар буужа, ажалда һаалта хэнэ. Мүнөө 1,5 дүрбэлжэн километрһээ үлүү хадалиг газар дабагдаа байна. Аюулай ушарһаар һараһаа үлүү саг үнгэршэбэ. Иигэжэ Хабаровска хизаарай хүтэлбэрилэгшэд, авиаторяда, һаһа бараһан экипажай түрэлхид гэнэ усалда хохидогшодой дурасхаалье минутын туршада шаналан ёһолбо.

Экипаж ниидэлгын үедэ алдуу хээгүй гэжэ мүнөө элирүүлэгдэе.

# БАНКНУУД ХААГДАБА

Россин Федерацийн Түбэй банкын шийдхэбэрээр хуушан жэлэй һүүлшын үдэригүүдхээ эхилээд, шэнэ жэлэй түрүүшын үдэригүүдтэ коммерцкэ найман банк хаагдаһан байна. 1995 оной декабрийн 28-һаа "Ю г с о ю з б а н к и н.", Мантуровска коммерцкэ банкын, "Рубикон-банк" болон бусад табан банкын лиценцигүүд абтаа. Россин Федерацийн банкнуудай нормативна актуудыг, хуули ёһонуудыг эбдэһэнэй түлөө, мүн финансын муу байдалда ороһоной түлөө, эдэ заагдаһан банкнууд хаагдаба гэшээ.

# АЛТАН ШАНГУУДТА ХҮРТЭБЭ

"Россия" гэжэ киноконцертнэ зал соо "Киногавр" кинокомпанийн баталһан "Золотой овен" гэжэ кинематографическа шан барюулга дүрбэдхэхэ эмхидахэгдэбэ. Иймэ шан саашадашыг жэл бүри эрхимэй. Эрхимүүдтэ барюулагдадаг байха. Үнгэрэгшэ жэлдэ онсо шалгарһан арбан артист "Золотой овен" гэхэн үнэтэ шангай лауреадууд болоһон байна. Тэдэнэй дунда - Олег Табаков ба Нонна Мордюкова. Эдэ онсо бэлгтэй артистнуудта шара алтаар бүтээһэн Аурсэнүүд барюулагдаа. Фестивалиин хүндэтэ айлшан Джина Лоллобриджида "Дэлхэйн кинематографой урда габьяатай байһанайн түлөө" гэхэн диплом /Марк Рубинштейнэй гар табилгатай/ барюулагдаа гэжэ тэмдэглэгдэй.

Н. ХАРИТОНОВ.

Прибайкалийн аймаг.

"ПОСТФАКТУМ"

**ОЙРЫН** хоёр жэлэй хугасаа соо экономическа шэнэ эрхэ байдалда ажахыгаа хайшан гээд саашадан ашаг үрэтэйгөөр эрхилэхэ гэхэн тодорхой аад, эрэг ябуулха талаар шангахан хөөрэлдөөн урзанда жэлэй декабрь һарада үнгэрһэн "Прибайкалец" колхозой гооцоот-һунгалтын суглаан дээрэ болоо һэн. Тиихэдэ правленийн түрүүлэгшын уялга дүргэжэ байһан С. В. Рютин элидхэл хэхэдэ, ондоо тээһээ "Һайн" хүн ерэжэ манда туһа хэхээ болёо, өөһэдынгөө хүсандэ найдахаһаа ондоо арга үгэ, "гэжэ тэрэ колхознигуудтаа ойлгуулжа хэлээ бэлэй.

Тэрэ саһаа хойшо тэбхэр жэл үнгэршэбэ. Үнгэрһэн энэ хугасаа соо ямар тодорхой үүсхэн хэгдэб, ямар юумэн үгдэжэ шадагдаагүйб гэхэн түрүүшын сэгнэлтэ үгэхөөр болоо гэжэ ханагдана. "Прибайкалец" колхозой правленийн урда ямар зорилгонууд табигдаһан байгаа гэжэ хараад, шүүмжэлээд үзэхэдэ, 1995-96 онуудай туршада үйлдбэриингөө уналгыг зогсоохо, саашадан урдагшатайгаар хүгжөөхэ бата найдамтай алхамуудыг хэжэ эвахалха, энээнэй ашаар экономическа, финансова байдалда һайжаруулха шухала асуудалнууд табигдаһан байгаа юм.

Энэ ажахын правленийн түрүүлэгшэ С. В. Рютинтэй хамтан уулзажа, колхоздонь ямар хубилаатануудай боложо эхилһэн тухай һонирхоо бэлэйб. -Эгээл мүнөө ойлгогдосогүй үгэдэ манай орон дотор эмхи түримгүй байдалай тохёолдон сагта, хүдөө ажахын продукция үйлдбэрилжэ, ажахыдаа олзо оршо олохоннай гэжэ эрмэлзэһэнэйшье үлүү хаш. Иигээдшыг ашаг үрэ абтахаашье байна бэшэ даа. Агропромышленна комплексдо сабаатай хубилаатанууд, реформонууд, энэ талаар ябуулагдажа байһан мүнөөнэй политика ямаршье үрэ дүн сарбагүй.

Гансал худалаар найдуулан тангаригууд лэ манда үлөө бэлэ аал! Ушар тиимэһээ Удөөгэйхидэй үргэһэ нойроо мартап, эртэ үгөөһөө үдэшин саранхы болотор хүдэлжэ олоһон продукция һүүлэй һүүлдэ эндэшыг хэрэггүй болоно бишу. Нилээд ухаалан бодомжолонгүйгөөр зохёон

промышленна болон хүдөө ажахын продукцинуудай худалдан абалгын сэнгүүдэй нилээд ехэ нэгүүтэй байһан ушарһаа манай үйлдбэрилһэн хүн, мяхан дэлгүүр дээрэ гаргагдахадаа, миинтэ шахуугаар наймаалагдана ха юм. Үнэтэй болохо гэжэ хүлээһэнэйшье дэмы. Удаан саг соо хадагалагдаагүй продукция болоходоо, хүнүүдэйл абтаа һаань, хямдаханаар лэ худалданабди. Эндэһээ үйлдбэрилһэн мяхан, хүнэй өөрын үнэ сэн хараа байса дээшэлнэ, тэдэнэй гаргашань улам саашаа ургана бишу.

# ХЭДЫ ХҮНДЭРБЭШЬЕ...

-Хүдөө ажахын продукциин худалдан абалгын сэнгэй яар бага байхадань, үйлдбэриёе тогтонижоруулха гэшээ угаа хүшэр, - гэжэ түрүүлэгшэ хэлэбэ. -Эндэһээ финансова байдалнай һайжарнагүй. Хараад, бодоод үзэе. Бидэ мүнөө һаһан һуеэ килограммынь 1500 түхэригөөр, мяхаяа 6000-7000 түхэригөөр тушаанабди. Продукцииннай үнэ сэнгын тэрэнэй шанарһаань сэхэ дуддыдаха байна. Манай табигһан хүн, мяхан магазинуудта хоёрдахин үнэтэй болгодоод наймаалагдана. Эндэ хэн гарзада ороноб? Дээрэ хэлэгдэһэн тоо, баримтануудһаа ойлгохоор юм ааб даа. Гүрэндэ тушаһан продукциядманай дотаци үгтэхэ гэжэ хүлээһээр эсшообди.

**МАНАЙ** ороной эд үлээдбэрилэгшэдтэ хүсэл оролдолго огто үгы болошоо. Тиигээдшыг бидэнэртэ үйлдбэрилһэн продукцияга худалдаха арга боломжоннайшье байхагүй. Юрэдөө, ехэ һонин саг хүрэжэ ерээ. Манһаа продукция худалдажа абанхаар, харин гүрэнүүдхээ эдэе хоолой зүйлнүүдыг асархада, үнэгүй боложо үгэнэ ха юм. Энэ асарһан зүйлнүүдэй шанар тухайн энэ хэлэһэнэйшье үлүү. Эсэсэйн эсэстэ иимэ байдал

дээрһээ колхознигууднай салин хүлһээ саг соогоо абанагүй. Бэшэ категориин хүдэлмэрэлэгшэдһөө тон бага салингай болоно. Мүнгэнэй үгы ушарһаа салин хүлһэндэнь эдэе хоолой зүйлнүүдыг үгдэгбди. Заримдаа аванс түлээдэгбди. Мал ажалай продукция үйлдбэрилхэ хэрэг маңда ашаг үрэ балай асарнагүй. Гаргаша ехээр хэжэ байгаашье һаа, бидэ мяха, һуеэ үйлдбэрилһэн зандаабди. Манһаа продукция худалдан абалгад колхоздо яар 200 миллион түхэриг үритэй болонхой. Хэрбээ һү һаалингаа фермэ

түлишөөр, запас хэрэгсэлнүүдээр дуталдаха ябадал нилээд дайрадаа. Юу хэхэ, ямар арга бэдэрхэ ёһотой байгааб? - гэжэ С. В. Рютин намда хандаба. **ҮДЭР** бүхэндэ тоһо ү түлишын материалай үнэ сэн дээшэлжэл байһаар. Зүгөөр финансова зөөри олдохогүй байна. Тиихэдэнь, акционернэ "Селенгалес" бүлгэмһөө товарна урьһаламжа абаха баатай болоо. Иигэжэ колхоз тэдэнэртэ мяха, һуеэ үгэжэ, тоһо түлишэтэй болоходоо, эдэ шухала кампанинуудаа хаһа саг соонь үнгэрэгжэ шадаа юм. Иймэ алхам

үгы болгоо гэшээ һаамнай, манай колхознигууд юу хэхэ болоноб, үхибүүдээ яагаад тэжээхэб? Тиимэһээ хэды хүшэр байгаашье һаань, бидэ өөһэдынгөө ажалшадан аяна тэнноун ажаһуухын түлөө оролдохо уялгатайбди. Аймаг дотор ажалаа иимээр ябуулдаг жэшээнүүд нилээд олон ааб даа. Гол үйлдбэриёе үгы хэбэл, хүн зомнай ажаמידарха аргагүй болохо байна бишу. Хүдөөдэ мүнөө архидаха, гэмтэ ябадал гаргаха ушарнууд нилээд олошороо. Соёлой гуламтанууд хүдэлхээ болиһоор үнинэй.

Иимэ хүндэ эрхэ байдалда манай ажахын гол үйлдбэри мал болон тарьян ажал болоно. Тиимэ байгаашье, байхашье ёһотой юм ааб даа. Бидэ мал ажалһаа гол олзо оршоёо оруулдаг байһан гэшээбди. Тэрээгээрэ мүнөө ажаמידаржа байнабди. Зүгөөр олзо оршомнай тиимэ ехэшье бэшэ юм. Ходоодоо дуталдажал байһан ааб даа.

Бэрхэшээнүүд бии. Тэдэмнай хаана ошоһонь нэм? Мал болон тарьян ажалда бэрхэшээнүүд, шийдхэгдэхээр болоһон асуудалнууд нилээд олон. Аргага барагдахадаа, үхэрөө үсөөлхэ алхам хэхэ баатай болонобди. Хабарай тарилгын, ургаса хуряалгын үе соо тоһо

# ТЮЛЭЛ

Үндэр наһанай эрмэг гэшхэхэ Хуби намдаш байха гү? Урин хабар эрьен ержэ, Энэл зандаа ябах гүб?

(Г. Дашабыловай шүлэгһөө).  
**Н**ЕДОНДО жэлэй ноябрийн 4-нэй "Буряад үнэн" газетын "Толи" хуудаһанда коорреспондент Г. Дашевагай "Үтэлхэдэ, горхоншье наа—далай" гэнэн статья үгтэнхэй. Үндэр наһан, үлбөр тулюур хаһа тухай автор бодото баримтануудта үндэһэлэн бэшэхэдээ, тэмдэглэлүүдээрээ зарим зондо "хургаал заабари номнобо бэшэ, юрэл һанамжануудаа элирхэйлбэб" гэжэ тайлбарилна.

Минии һанахада, статьягай автор ажабайдалһаа бодото баримтануудые шэлэжэ, үбгэд, хүгшэдэй ажабайдалые үнэншэмөөр, уран хурсаар зураглаа.

Үнэхөөрөө, хүн бүхэнэй хуби заяан ондо ондоогоор эрьедэг ааб даа. Хүүгэдээр баян айлууд хүдөө нютагуудтамнай хэды олон бэ. Тийхэдэ түрэн хүүгэдгүйшье зон байдаг. Үхибүү үргэжэ абаад, һайнаар х ү м ү ж ү л э э д а харууһалуулжашье һуудаг хүнүүд олон даа. Гэбэшье эхэ, эсэгынгээ үтэлхэдэ, гүрэнэй харууһанда тушаажархидаг, һэнэггүй ябадал гаргаһаад дайрадаг гээшэ.

Буурал сагаан толгойтой, һаншагаа сайһан наһатайшуулнай, залуудаа баһал бидэнэртэл адли задарюунууд, сэрбэрхэнүүд ябаа ха юм. Он жэлэй үнгэрхэ бүри, үндэр наһанай эрмэг гэшхэхэ хубиһаа хэмнайшье зайлахагүй.

"Үтэлхэ, үбгэрхэ гээшэ бэлэн бэшэ"—гэнэн хуушанай үгэ бии. Тэнхээ тамираа барагдажа, үбшэ хабшанда дайрагдаад байхада, наһатай хүнэй зүрхэ сэдхэхэдэ ямар гээшэб?

**Н**АНАТАЙШУУЛДА Анхаралаа хандуула тухай зүрхэ сэдхэл хүдэлгэмэ энэ статья уншаад, Улаан-Үдын Комушкада оршодог үндэр наһатанай байшанда ошоб. Эндэ 310 хүн гүрэнэй харууһан доро байна. Энэ байшангай социальна таһагыне даагша Л. А. Жербаковатай уулзахадамнай, иигэжэ хөөрбэ:

—Эндэмнай үбгэд, хүгшэдэй байра байдал яһала зохид. Үдэртэ дүрбэ дахин хоолууланбади. Үдэр бүхэндэ мяхаар буйлууһан хоол, тоһотой каша, заһаһан, олади, печени гэхэ мэтэ

үгтэдэг. Наһатайшуулай байдаг байра секцинүүдээр хубаарилаатай. Таһалга бүхэндэ нэгэ гү, али хоёр хүн байдаг. Хүдэлмэрилэгшэд таһагыне сэрбэрлэжэ, хубсаһа хунарыне, унтариене угаадаг юм.

Байшан соогуурнь ябажа хараһамни, томо гэгшын соёлой таһалга, мүн номой сан бии байба. Эндэ ажаһуугшад уран һайханай концерт, кино хараха, ном уншаха аргатай. Секци бүхэндэнь душ бии. Эмшэлгэ, аргаламжын таһалга үдэр

аймшагтай юмэн үгыл даа. Үбгэрхэн эжы, абаа эндэ асаржа орхихонь—нүгэл...

**Э**НДЭ удаан саг соо ажаһууһан, дүрбэн үхибүүтэй, олондо мэдээжэ Ш. энэ дэлхэйтэй хахасаа һэн. Дүрбэн үхибүүдын булта дээдэ хургуултайнууд, Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг. Эсэгынгээ наһа дүүрэхэһээ урид нэгэ хүбүүниинь, ухаа ороһондол, гэртэ абаашажа, һүүлшын замда мордохууһан юм. Үшөө

наншалдаа гаргажа, үри хүүгэдтээ амар заяа үзүүлдэггүй, салшаа, шууятай хүн ха.

**Н**ЭГЭ таһалгада орожо, буряад яһанай үбгэн, хүгшэн хоёртой хөөрөлдөб. Хоюулан үри хүүгэдтэй, аша зээнэртэй. Тэдэнь эхэ, эсэгээ эрьжэ ердэгшьегүй байна. Үшөө хэдэн буряад наһатайшуултай уулзахадаа, досоомни ехэл уйтаршоо һэн даа. Юундэб гэхэдэ, эртэ урда саһаа хойшо буряад угсаатанай дунда ашата буурал таабай,

## "ТҮРЭЛ ЗОНОЙ ТҮНӨӨ НЭГЭН..."

бүхэндэ хүдэлнэ. Эндэ ороходо, яһала сэрбэр. Эндэ ажаллагшад наһатайшуулые һайнаар харууһална.

Врач-невропатолог Г. В. Макеевада ороходомни, уриханаар энезбхилэн, иигэжэ хөөрбэ:

—Бүхы наһаараа эндэ ажалланаб. Үбгэд, хүгшэдэй бэын элүүр энхэ байхын түлөө үдэр бүхэндэ оролдонобди. Эхэнэриүүдые тусгаар эмшэлнэ, УЗИ болон бусад шэнжэлгэ гарганабди. Энэмнай Людмила Александровна Жербаковагай оролдоһондо эхитэй: Эндэ ажаһуугшаднай эмшэлгын ондоо газар ошохо дурагуйнууд, эндээл аргалуулахди гэлдэгшэ.

Эндэхи байра байдалай хэды зүрхэ сэдхэхэдэ таарамашье хаань, өөрын гэртэй хаа, бүри зохид хааб даа гэнэн бодол ухаандам эзэлүүдгүй ороо бэлэй.

Таһалгада орожо, тэндэхи үбгэд, хүгшэдтэй хөөрөлдэхэдэмни, олонхинь үри хүүгэдтэй, аша зээнэртэй гэжэ элирбэ. Ямар ушарһаа иишэ ерһэнэинь ойгосотой ааб даа. Эндэ даданхайбди, гэрнай ха юм. Бидэниие һайн һайханаар тэдхэдэг, эндэһээ һайн газар олохогүйбди гэлдэнэ һэн. Бэшэ хаана ошохоибди, энэл даа гуламтамнай гэнэ. Гэбэшье хамтын байра өөрын үмсын гэр хоёрой илгаань ехэл ха юм гэжэ дахинаа бодоһомни гайхалгүй.

Дүтын түрэлхидтэй наһатайшуул эндэмнай тон олон. Түрэл гуламтаһаа холохоно, үншэрхын далайда дүтэлхэхөө

нэгэ жэшээ дурдамаар, зүгөөр энэмнай хаа ганса ушардаг ха. Аяар холын Москва шадарай тоонтотой Иванов түрмэһөө гарахадаа, хүндөөр үбшэлһэн тула эндэ байрлаһан юм. Хүбүүниинь эсэлтэ сусалтагүй бэдэрлэг хэжэ, эсэгээ олоод, гэртэнь абаашаа. Зүгөөр хүн бүхэн иимэ эльгэ нимгэнтэйгээр, налгэй зохидоор үбгэд, хүгшэдтөө хандадаг хаань, һайн хааб даа.

Элдэб абари зантай наһатайшуул эндэ ажаһууна. Дайнай хатуу шэрүүн жэлүүдтэ ами бээе хайрлангүй, бултанаймнай түлөө шуһаа адахан, тэмсэлһэн буурал сагаан толгойтой ветерануудые харахада, олоол гунигтай даа.

65 наһатай Иван Иванович Теренцов инвалид юм. 7-дохи жэлээ эндэ байрлана. Хоёр басагатай, тэдэнь Улаан-Үдэ хотодо ажаһуудаг. Эсэгээ тэдэнэр тэдхэхэ, харууһалха хүсэлгүй, орхинхой.

71 наһатай, Дмитрий Васильевич Пинкулин хоёр үхибүүтэй, арбан зургаан жэлдэ эндэ байрлана. Үхибүүдын Эрхүүдэ өөрын гэр байратай. Энэ үбгэжөөлнай Түнхэнэй аймагта ажаһууһан юм. Дуу дуулаха ехэ дуратай.

Эндэ архи уудаггүй зондо тон зохид. Сүлөө сагтаа хаагууршые ябаад эрэхшэ. Эрэхэдэшни бэлэн эдеэн, унтари. "Үшөө юун хэрэгтэйб?"—гэнэ гэрэ.

Тийхэдэ 64 наһатай Ч. гэгшэ үдэшэндөө эндэ ерэжэ хонодог. Ушарын хадаа архида дуратай,

төөдэйнерөө бурханайнгаа орондо мордоторын һайн һайханаар үргэхэ гээшэ нангин уялга гэгдэдэг хэмнай.

Ядаха, тулиха, үлдэхэ, даарахадаал хүн гээшэ түрэл гаралдаа түшгэлдэг байгаа. "Түрэл зоной түнөө нэгэн" гэдэг бэшэ гү? Иихэдээ буряад зоноймнай зариман ёһо заншалаа мартажа, элинсэг хулисагайнгаа нангин ёһые алдажа байна гээшэ гү?

Хүнэй наһан гээшэ түргэн даа. Хээрэ талада һалбаран ургажа байһан нямняа сэгсэгтэй манай наһые жэшэмээр. Шарахан толгойтой сэгсэгхэн байһан аад, сагайнгаа ерэхэдэ, сагаан буурал үбгэд, хүгшэд мэтээр намда үзэгдэдэг. Зүгөөр сагаан малгайнуудаа үмдөө, мүнхэдөө байдаг бэшэ. Энэ дэлхэйтээ хахасалга заатагүй ердэг.

Талын нямняа сэгсэгтэл сагай ошохо бүри зүһэ шэгээ хубилган байгаа. хайрата наһатайшуулаа хүндэлжэ, гэр гэртэй һайханаар, буянтайгаар харууһалаа.

- Абадаа ард гэжэ,
- Эжыдээ эрд гэжэ
- харюусангүй,
- Үбгэрхэ, хүгшэрхэ
- наһандань
- Угын зөөлэниие хэлээрэй,
- Эмгэрхэ, үбгэрхэ наһандань
- Эдеэнэй зөөлэниие
- табьяарай,
- Унтарин зөөлэниие
- дэбдээрэй!
- Соёлма РАДНАЕВА,
- БГУ-гай буряад хэлэ бэшэгэй факультэдэй оюутан.

### Шэнэ шүлэгүүдһээ Гунга Чимитов

#### ТҮГНЫМ ТАЛА

Амбан томоор үзэгдөөшэ Алиш тээһээ харагдааша Алтан нара тудхаагааша Амгалаанаар малайгааша Баян-Улаан, Баян-Улаан-Бархан уулын нангин

Түгным тала, Түгным Түбхинэжэ жаргаһхай юм Түмэн зоной оролдолгоо Түргөөр өөдөө урганхай

Түгным тала, Түгным Түүхын үлзы сааг залаа Заршам һайтай үбгэд

Залуушууддаа жэшээ Хари холын бэрээд буудал Харин хүрьгэд бүриш

#### НЮТАГАЙМ ҮБГЭН

Нюдэндөө шэлтэй Нютагайм хүршэ үбгэжэ Жара, далаяа Жаргалтайгаар аладала "Наян тээшээ Найгаргажа ябанаб", Нам даруугаар Намда һая хөөрөө һэн. Түрэл Буряадайм Түүхын амиды баримта Үбгэн баабайн Үндэр наһан хүндэтэйл Зандан модоной Залаа мүшэртэл

Унэр олон Уринэр, аша гүшанартай Нюдэндөө шэлтэй Нютагайм хүршэ үбгэжэ Аяар наянайнгаа Ашата буурал үндэртэ Хашан-Хаандал, Хара торюун үхибүүдэ Дунда һуужа, Дуулан, түүрэн ёһолжэ Үни урданай Үльгэр, домог хоорондо Үенүүдэй хоорондо Үнэтэ дугы табина.

#### ГАЛ ГУЛАМТАМНИ

Газар дэлхэй дээр Гансахан юм даа Гал гуламтамни, Гал гуламтамни. Гансаарайнь тахяад Гамтайгаар сахяад Ябаналби даа, Ябаналби даа. Ольһо дулаатай лэ, Олбог зузаантай лэ Гал гуламтамни, Гал гуламтамни. Олон жэлнүүдтэ Оршон байһай даа Гал гуламтамни, Гал гуламтамни!



Тээ мэндэ хубин хэрэгээр Улаан-Үдэ хото ошохо баатай болобоб. Харгыда хэмгүй ехэ мүнгэн гаргачалагадаа боложо, бидэнэй, хүдөөгээхидэй, город гохи руу ябахамнайи үсөөн болгоо гэши.

Ямар хубилалтануудай болоһые адаглан, гурбан жэл шахуу город ерээгүй би нисчлэл хотынгоо гудамжануудаар гэххэлнэб. Углуу шанаагаар элдэб гоё нэрэтай магацинуудай олон болоһон гэши! Гаршагуудта, мүн соносхолнуудта ехэ анхарал хандуулагдадаг болоо гэши ха гэжэ досоогоо тэмдэглэнэб.

Хотын олон эмхинүүдэй болон предприятинуудай нэрэнүүд нэлэгдээ байна гэжэ ажгаглалта хэбэ. АО, АООТ, ТОО гээд лэ бүгэдэ үмсэлэгдөө юм ха. "Славетна", "Шуулар", "Амал", "Аатан Оэл", "Марф", "Дабан"—ямар нэрэнүүд үгыб даа. Ородшье, буряадшье. Зүгөөр ямар нэгэ буряад үгэ шэлэхэдээ,

## "БЭШЭЭТЭЙЛ НАА" ГЭЖЭ ГҮ?.."

буряадаарнь зүбөөр бэшэхэдэ яадаг юм гэнэн асуудал минии наһаа зобооно. Жэшэнь, Улаан-Үдын хилэмэнэй 2-дохи завод мүнөө акционернэ "Тарян" бүлгэм болгогдонхой гэжэ мэдэбэб. Тээд "Тарян" бэшэ, харин "Тарян" гээд зүб тээниинь бэшхын аргагүй юм гү? Үгы гээбэл, амтан эдегээрээ яһала мэдээжэ болоһон "Амта" бүлгэм. Предприятиин гол нээглэныше хараада абаа наа, шэнэ нэрэ үгэхэдөө, фабрикын хүтэлбэри "амтан" гэжэ буряад үгэ дээрэ үндэһэлһэн байгаа ёһотой гээд багсаахаар. Тээд энэмнай "Амтан" бэшэ, "Амта" бүлгэм ха юм. Энэни тухай асууһада, "нэрэ гансал заатагүй зүбөөр бэшэгдэхэ бэшэ, мүн зохидоор үгүүрэгдэхэ ёһотой" гэжэ фабрикын түлөөлэгшэ намда ойлгуулаа һэн. Тэрэнь тэрэ. Юунышье гэжэ нэрэ үгэхэ—ээдэниинь дуран ааб даа.

Үшөө нэгэ цимэ үгэгдэл минии анхарал татаба. Энэ удаа хубин хэрэгээр олон эмхинүүдэй бозого алхаха баатай болодоо. Акционернэ

"Бурятзолото" бүлгэмэй гол байшангай дэргэдэ эрхэдэм, гаршаг дээрэнь ородооршые, буряадааршые бэшэгдэнхэй. Буряадаарнь нэн түрүүн уншахадам, "Акционернэ "Бурятзолото" бүлгэм" гэжэ "бэшээтэй байна". Юундэ "бүлгэм" гэжэ бэшээтэй байба гэшиб гэжэ бодомжлоһоор, байшан руу оробоб. Бүлгэмэй түлөөлэгшэ гэл хэрэгээ хэлсэхэнэй удаа мун юрэл "гаршаг соотнай алдуу байна" гэжэ хэлээ үгэбэб. "Тус асуудалда анхарха сагн хомор" гэжэ тэрэм юундэшиб хайрлаһан иэнгээр нам руу шэртэн хэлээ бэлэй.

Бүхы хэрэгээр бүтээжэ, сэдхэлээ хананан би Улаан-Үдэдэ байһан һүүлшынгээ үдэр нэгэ хуушанайнгаа танилтай ажалдань мэндээ хэлсээд гараха байна гэжэ бодобоб. Тэрэм ямар байшан соо һуудаг гэшиб нэм гэн, олон гаршагуудые хараашалан, Лениний гудамжаар яаралгүйхэн алхалнаб.

Олон даххар нэгэ байшан дээрэ улаан хоёр хабтан үлгөөтэй байна.

Нэгэн дээрэнь алтамал үзэгүүдээр ородоор, нүгөөдэ дээрэнь буряадаар бэшээтэй. "Эд хэрэглэгшэдэй бүлтэнуудэй Буряадай Республикын холбоон" гэжэ уншаад, ехэтэ гайхабаб. "Бурятский республиканский союз потребительских обществ" гэжэ ородоорнь уншахадаа, арай шамай ойлого болобо хэбэртэйб. Гэбэшье досоомни ехэл таагүй болоо даа.

Улаан-Үдэдэ нэгэ хэды хонохо зуураа, энэндэ баяй гайхахаашье болооб. Олохон лэ эмхи зургаануудай, предприятинуудай буряадаар бэшэгдэн гаршагууд соо алдуунууд дайралаана. Ород, буряад гэжэ бэшэгдэхэ ёһоороо бэшээтэй хадаа алдуутайшые байг, хамаагүй болоо гэшиб гү? Юрэдөө, юунэй түлөө эдэ гаршагууд бэшэгдэдэг юм гэнэн асуудал гарал.



ТАНИЛСАГТЫ, ШЭНЭ НЭРЭ!

ТАИСИЯ МАРХАЕВА 1968 оной алтан намарай хаада Захааминай аймагай түхэрэн сагаан Санага нютагта түрэнэн юм. Нютагайнгаа аунда хургуулида нуража байхадаа, багша, уран зохёолшо, дайнай ветеран Бадма Шойдокович Шойдоковой хүтэлбэри доро шүлэг бэшжэ эхилээ. Дунда хургуулиа дүүргэнэнэйнгээ һүүлээр Улаан-Удын багшанарай 1-дэхи училищиде нураа. 1988 ондо Түнхэнэй аймагай Загтад нютагта эхин классай багшаар хүдэлжэ байхадаа, "Мүнхэ Сарьдаг" гэжэ литературна нэгэдэлэй гэшүүн болоо. 1991 ондо уран зохёолшодой конференцидэ хабаадаа. Мүнөө түрэл нютагтаа буряад хэлэ ба литературын багшаар ажаллана. Тэрээнһээ гадна, аймагайнгаа "Уран дүш" литературна нэгэдэлэй гэшүүн. Ерэхэ 1996 ондо Буряадай гүрэнэй университетдэй буряад хэлэ бэшгэй факультет мүнөө жэлдэ дүүргэхээ байна. Таисия Маржаевагай шүлэгүүдын "Зэмхэ сэсэгэй зэрэлгээн соо", "Уран дүшын угалзанууд" гэхэн аймагай поэдүүдэй суглуулбарин ном соо хэблэгдээ. Уншагшадай анхаралда хэдэн шүлэгынь дурадханабди. Баяр ХАДАЕВ, БГУ-гай V курсын оюутан.

Т. МАРХАЕВА

ТООНОМНИ

Уула үндэрһөө эхитэй Уужам тэнюун тоонтомни. Сагаан даяараа суурхажа, Санзайн үнэрөөр анхилаа. Хүхэ номин дэлхэй дээр Хүбшэ тайгаар баян, Сэнхир аршаан булагтай Сэнтэй тоонто нютагни.

Табан уулаа түшэжэ, Түбхинэнэ нютагни, Түүхэ домогоор баян Түрэл тоонто дайдамни. Баян тала хизаартай Бага наһанайм үлгы лэ. Буян хэшэг ехэтэй Баабай эжымни гуламта.

ЗАЛУУ НАНАН

Залуу наһан булаг мэтэ Орьёл өөдэ эбхэрнэ. Халуун зүрхэнэйм утаһан Хабсагай өөдэ тэгүүлнэ. Залуу наһан зула мэтэ Холын харгы гэрэлтүүлш. Сагай шүргэн хүлгөөн соогуур Хүхюу зугаагаа дэлгыш. Залуу наһанайм уян сэсэг Загаржа холуур халбарыш. Суута буряад нютагтаа Сэлтэй болон мүлхэрш. Сэлмэг тэнгэриин зүйдэл дорго

Сээжэ уужам буурал нютагта Баян намарай үедэ түрэнэндоо Сэдьхэл дүүрэн хэшэг буянтай Дуулан ябаха жаргалтайдам Баярай дуһалнууд агхарна. Байгаалин баялигы сэгтэхэ, Замбиин найханше шэртэхэ Хуби заяатай байһандаа Орон дэлхэйи бурхадта Шүтэн мүргэжэ дохиолби.

Дуран, дуран, дуран Дуулана гүш? - Дууданаб... Халуун шуһанайм гүйдэл

Дуранай долгёор эбхэржэ, Дуулим уужам сэдьхэлдэм Дуунай аялга түрэнэ.

ХҮЛЭГ

Бууралхан дайда нютагаараа Борогшом шабхайгаа бурьюулна. Үнэгэн жороо хатарараа Үндэр боро табилуулна. Хабтагай Санагын энгэрээр Хатаршын түбэрөөн

дуулдана. Үглөөнэй наранай солбоноор Ульгамхан хүлэгни хатарна. Үргэнхэн тала хизаараараа Унагшам тооһо таталуулна. Хүлэг хатаршынгаа жороодо Халуунхан зүрхэмни доһолно.

Түүхын хэиээлэй багша: - Хэн Измаил абааб? Петров! Петров: - Би абаагүйлби... Багша: - Сидоров! Сидоров: - Би абаагүйб... Бүхы классай нурагшадһаа имэл харюу дуулахадаа, түүхын багша директортэ шожо, голдол барива: "Хэн Измаил абааб?" гэжэ асуудал табиладани, гайха шагныт, ултадаа "абаагүйбди" гэжэ намайе баһанал. - Сэдьхэлээ дарад гэгты. Гэжэ багаха наадад бусаанад табидаа. Угы, юрэдөө, тэдэнтэй мар классайхид бэ? ургаадахим? Ехэл үсэд унтай үхибүүд. Усаахашыгүйдөө болохол зон та...

- Миши эсэгэ ахалагша бухгалтер. - Эсэгэмни НИИ-дэ инженер, - гэжэ харюугай дуудамсаар бүхы класс дарья табилдан энэлдэишэбэ. Багша хэлэбэ: - Бү энэлдэгты, хүүгэд, тулюурхан байдалтай нэгээ хайрлажа ябагты. Газетын корреспондент студентнэрэй мэдэсэ элрүүлхэ зорилготой

ШОГ ҮГҮҮЛЭЛНҮҮД

Багша нурагшадһаа эгэнэрэйн хаана хүдэлдэг тухай асууба. - Миши эсэгэ универмагай директор. - Миши эсэгэ ресторанай директор. - Миши эсэгэ коммерсант.

институт ерээд, - "хоёрые хоёрто үсхэхэдэ, хэдыб?" - гэхэн асуудал табиба. - "Хоёрые хоёрто үсхэхэдэ, дүрбэ" гэжэ нэгэдэхи курсаархин тординогоүй харюусаба. Хоёрдоху курсаархин ехэл шуранаар шпаргалка хэрэглэбэ. Гурбадаху курсыхид калькулятор дээрэ тооложо гаргаба. Дүрбэдэхи курсын студентнүүд дисплейн класс руу гүйдэжэ ороод, программа байгуулжа эхилбэ. Табадаху курсыхид айхартар дураа гутаба: "Хамаг

САГААЛГАНИИЕ УГТУУЛАН САГААН НАРЫН МЭНДЭ!

Үгэнь ГунгаЧИМИТОВЭЙ Хүгжэмынь Баяр БАТОДОРЖИЕВАЙ

Handwritten musical score for the song 'Сагаан нарын мэндэ!' with lyrics in Cyrillic and musical notation including notes, rests, and chord symbols like Am, C, Dm, E7, F.

Саяан уулын орой дээгүүр Сагаан саһаар дугы хэнээр, Салуу үргэн Буряад-тамнай Сагаан хара хүрөөд ерээ. ДАБТАЛГА: Сарюун, дорюун үбгэд, хүгшэд, Шэжэр мүнгэн арюун замаар Шэмээтэйгээр, омог янзаар Шэнхинэмэхүгжэм дэлгээд, Шэнэ Жэлнай мандан гараа. ДАБТАЛГА. Арад зондоо Сагаан хара Аза жаргал юрөөгөөл даа. Нэрэ солын магтан үргөөд, Нэгэ наһа нэмээгээл даа. ДАБТАЛГА.

ХАРА-ШЭБЭР Ц.А. ДУГАР-НИМАЕВ

(Дуун) Тобойн харагдаһан Ноён уулые тойроһон Тала, нугаар таряан, ургасаа халууруулһан, Табан хушуу малай дээжэ үдхэнэн, Табин мянган хонин хүрэгөө бэлшээһэн - Түрэл орондоо суурхалан "Киров" колхознай, "Киров" колхознай! Түрүүн ябадаг коммунист зоноо даһан Техникэ, малаа мэргэн шудалһан ажалшадтай, Тала болоһон олон яһатанаа түбхинүүлһэн, Табин жэлдэ түрүү Мажиев-Баатартай - Түрэл орондоо суурхалан "Киров" колхознай, "Киров" колхознай! ТОЗ "Балта", "Улаан тугһаа" эхилээд, Талбай үргэн табан голые хүүжөөһэн, Талын орон Ага нютагтаа нуурижаһан, Түүхын хууданда Хара-Шэбэрээ нэрлүүлһэн - Түрэл орондоо суурхалан "Киров" колхознай, "Киров" колхознай!

1980 ондо Хара-Шэбэрэй Кировэй нэрэмжэтэ колхозой тогтоһоор 50 жэлэй ойтой дашарамдуулан, нютагайнгаа эрдэмтэ Ц.А. Дугар-Нимаевта колхозой правлени урыал эльгээһэн байгаа. Энэ ушараар тоонто нүсраг тухайдаа Анчик Нимаевич дуу бэшэһэн, энэнь хаанашы хэблэгдээгүй.

- Иимэ нэгэ байдал ухаандаа оруулагтылиш. Автобус соо ябахадатнай, урдатнай зогсоһон басаганай нюрганһаан тээ дорохоно үһэн нялдашанхай харагада гэлэй. Энэнише басаганда ямар аргаар ойлгуулахабта? Гар үргэлгэн болобо. - Басаган, танай эгээл һонин газартатнай... - гэжэ нэгэ студент эхилбэ. - Угы даа, угы. Иигэжэ хандаха бүдүүлг. Зай, та юун гэхэ байнат? - Басаган, ууса дээрэнтнай үһэн... - Бүрише бүдүүлг. Студентнэр аягүй байдалда оробо. - Жэиээлбэл, иигэжэ хэлэжэ болохо бишуу, - гэжэ профессор үгээ үргэлжэлүүлбэ. - "Басаган, ээм дээрэнтнай үһэн унанхай". - ??? - Басаган хоёр мурөө ээлжэлэн хараха болохо. Тигээд матаргайгаа хараха. Тигээһээр үшөөшые доошоо одоол тэрэ нялдаһан үһэ оложорхибо даа. Иигэжэл таанар энэ хэсүүхэн байдалһаа гараха зэргээтэйт. Басаган гараа үргэбэ. - Профессор, тугаарһаа хойшо галстугайтнай шапта тайлдашанхай... М. БАТОИН буряадшалжа хөөрөбэ.



# байгальшадарай нютагүүдтэ



## КОЛЛЕГИ ҮНГЭРГЭГДЭБЭ

Залуушуулай, аяншалгын, физкультура болон спортын талаар гүрэнэй хорооной коллеги Прибайкалийн аймагай Турунтаево нууринда үнгэргэгдэбэ. Энэ суглаан дээрэ залуушуулай хэрэгүүдээр олон асуудал зүбшэн хэлсэгдээ. Республикын спортын зунай наадануудын ерэхэ жэлдэ энэ аймагта үнгэргэгдэ асуудал хэлсэгдэһэн байна.

Манай ко...

Валентинын Бадма Бадаковой "Уянхан гараараа хүзүүдээ..." гэжэ дууаар дүүргэхэдэнь, бүхы зоной хүл дээрээ бодожо, замхашагүй альгаташалган доро зүг бүхэнһөө баглаа сэсэгээр булуулжа байхыень харахада, сээжээр багташагүй баяр, тэнсэлгүй үндэр найхан мэдэрэл гансашье минии досоо бадаргажа байгаагүй ёһотой. Нютагайнгаа басагаар омогорхонобди. Бэрхэш даа, Валентина, гансашье өөрынгөө нэрэ дээрэ үргэнэ бэшэ, Буряад ороноо суурхуулнаш!

Концертын һүүлдэ суута дуушан, СССР-эй арадай артистка, Ленинскэ шангай лауреат, Социалис Ажалай Герой Ирина Архиповаһаа амаршалгын телеграмма, баглаа сэсэг ба үнэтэй бэлэг Валентинэдэ барюулагдаа лэн. Энэ үеэр Архипова Новосибирск хотодо фестивальда хабаадажа, сүлөөгүй ябаа. Эрхим найн концертмейстер М. Гергиева наадажа, концертын амжалтыень үшөө ехээр үргэдхөө.

Валентина Цыдыпова 1992 онһоо Санкт-Петербургийн (Марийнска) театрта солисткаар хүдэлжэ, энэ богони саг соо

сэбэр шарайтай, үндэр яб гэмэ бээтэй, урихан налгай зантай, һонор гүн ухаатай, дүрбэн тэгшэ Валентиные тайзан дээрэ харахада, ямар зохиод гэшэб! Иймэл заяатайгаар түрэнэн хүн гэхэһээ ондоо юун байхаб даа. Москвада хараһан концерт тухайдаа бэшэбэ.

**БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН** Арадай артистын хүндэтэ нэрэ зэргые Валентина Цыдыпова үндэр дээрэ үргэжэ ябадаг, түрэл арад зонтоёо хэзээдэше халуун барисаатай, байд гээд лэ сүлөөгөө оложо, нютагаа ерэхэ, концерт үгэдэг. Хаанашье холын орондо ябахадани, түрэл нютагни тон урин дулааханаар ханагдажа, досоомни зориг орулдаг, найхан бодолнуудые бадаруулдаг, - гэжэ Валентина хэлэдэг юм. Нютагаймнай дууша басаган найхан Улаан-Үдэдэ концерт үгэжэ, олониие баярлуулба. Концертнь найнаар үнгэрөө гэлсээ лэн. Энээнэнь байха аргагүйдөө голхороо хэм.

Саашадаа үшөө ехэ амжалта туйлахыень, ходоодо иимэ зандаа, урихан найхан, арад зоноо баясуулжа, аза жаргалтай

### БУРЯАД ОРОНОЙ СУУТА ХҮНҮҮД

## ОЮУН БЭЛИГЫНЬ ОДОН МЭТЭ БАДАРАГ

**ДЕКАБРЬ НАРАДА** суута хирург Святослав Федоровой клиникэдэ нюдэндөө операци хүүлэхээ Москва ошонон байнаб. Унихэнэйше тишэ ябаагүй аад, хэршье арад зоной доройтожо, уруугаа орожо байһан сагташье наа, эгээ түрүүн минии һонирхохо юумэн - түб хотын хүгжэмэй, дуунай ба симфоническа хүгжэмэй үдэшэнүүд, концертнүүд байгаа. Баяр хүбүүнтээ (мүнөө Москвагай Гүрэнэй академийн аспирантурада нурана) соносхолнуудые хаража ябатараа, гэнтэ манай нютагай дууша басаган Мариинска театрай солистка Валентина Цыдыпова консерваторийн Ехэ зал соо сольно концерт үгэхэнь гэнэн соносхол харажархөөд, одоош ехээр баярлаһан байнаб, теэд үнэншэхөөршье бэшэ байгаа.

Москвагай консерваторийн Ехэ танхим...

Энэ зал хадаа бүхы Москва соо эгээл суутай, эгээл ехэ найхан, аришье талаараа тон дээдэ шалтһи, орон соогоо, дэлхэйдэше сууда гараһан, ехэ мэргэжэлтэй, габыатай дуушад, хүгжэмшэдэй, оркестрнүүдэй мэргэжэлээ харуулдаг газар болоно. Манай Буряад Республикада үндэр нэрэ солотой элитэ дуушад олоншье наа, хэмшишье энэ зал соо дуулаха аза талаанда хүртоогүй юм. Гансал Валентина Цыдыповагай нимэ азатай байһандашье, баярлаамар лэ даа.

Классическа программатай концертдэ мүнөө хүн зон

үсөөнөөр ябадаг болоһониинь мэдээжэ. Нютагай басаганай концертдэ зоной олоороо ерээ наань, найн байгаа, ямар байханы гээшэб гэжэ ханаагаа зобоһомнай ойлгосотой. Теэд Москвамнай Москва ха юм даа. Би дэмы тиигэжэ ханаагаа зоһон байгаа. Тэрэ үдэшэ зал соо зон багтажа ядатараа суглараа. Эдэмнай хэд бэ гэхэдэ, ёһотойл дуушадые найн ойлгохо, мэдэхэ, тэдэнээ сасуулан сэгнэхэн хажуугаар, сээжэ зүрхэнһөө сэдхэлээ хүдэлгэн, гоё найхание мэдэржэ, үнэн зүрхэнһөө баясажа, шэхэнэйшэмэг, сээжин баяр болгожо шадаха зон байба лэ. Тэдэнэй тоодо манай Буряад нютагайхид олон байгаа.

Концертын түрүүшын хахадта Чайковскийн, Глинкын, Танеевой ба Рахманиновой романсууд дуулагдаа. Хоёрдохи хахадтань италийн, француз композиторнууд Вердин, Пуччинийн оперануудһаа дуулаа. Концертын бүхы номернуудынь бултадаа эрхим найнаар гүйсэдхэгдөө. Ямар уриг дулааханаар, жэцхэни гоё аяланууд прагуутан, гүнзгын сээжинь оёорһоо аялгатаан шэлхинээ гээшэб. Валентина Цыдыпова ёһотойл эрхим дээдын, оюун бэлигтэй дуушан байһанаа үшөө дахин гэршэлээ даа.

Концертын түгэсхэлдэ

өөрынгөө репертуарта Вердин Тоска, Аида, Чайковскийн Татьяна, Лиза, Иоланта, Пуччинийн Мадам Баттерфляй, Саломея ба бэшэше тон шухала партинуудые дууладаг болоһон байна. Театртаашье, гансаараашье бүхы Европын ехэ театруудта дуулахаһаа гадна, Лондондо Вигмор-Холл гэжэ залда, Парижда "Мадам Баттерфляй", Сан-Францискада "Руслан ба Людмила" оперануудта хабааһан байна.

Валентина Цыдыповагай концерт тухай Москвагай газетнүүд үндэр сэгнэлтэ үгэжэ, дүрэ зурагтайгаар бэшэһэн байна. Валентинэдэ иимэ ехэ илалта, суу, габыа, амжалта - эдэ бүгэдэн гэнтэ буужа ерээгүй. тэрэмнай бурханһаа үгтэһэн гоё хоолойгоо, оюун бэлигээ үдэр бүрийн эсшэ сусашагүй ехэ ажалаараа амжалта туйлаха бүрээ тэрэнэ арьбадхан, өөргөө тон харюусалгатайгаар, эриэтэ ехэтэйгээр хүдэлхэнийн аша үрэ болоно. Энээниинь батаһан иимэ жэшээ дурдая. Элитэ дуушан хадаа хариин гүрэнүүдэй театруудта дуулахадаа, тэрэ гүрэнэй (итальян, англи, француз, немец) хэлэн дээрэ дууладаг байна. Энэмнай ямар ехэ ажалаар туйлагдаа гэшэб. Энээниинь Валентина Цыдыпова булгынь шудалһан хүн гэхэ ёһотойбди. Бурханһаа табисууртай, эхэ, эсэгэнээ үршөөлтэй, найхан

ябахыень нютагайнгаа басаганда хүсэе. Ялас гэмэ оюун бэлигшни үшөө найханаар одон мэтэ бадарга лэ! найн ябыш даа, Валентина!

**ЭНЭЭНТЭЙ** хамта ондоо дууша басаган тухайда хэлэхэ бодомжо, ханамжа бии байна. Манай оперо, баледэй театрай дуушан, Буряадай габыата артистка Елена Шараева Уфа хотодо болоһон Глинкын нэрэмжэтэ бүхэрссин уласхоорондын конкурсын лауреат болоһон гэжэ мэдэнэбди. Мүн баһал декабрь нарада Елена Шараева Москвагай Ехэ театрай тайзан дээрэһээ олон лауреадуудтайгаа хамта дуулаһан байна. Тэрэ концертдэ би байжа үрдеэгүйб. Концерт ехэ амжалтатай һонирхолтойгоор үнгэрөө гэжэ газетэдэ уншаа лэн. Концертдэ орохо аргагүй, билет зондо хүртөөгүй юм ха. Удаань Лена Санкт-Петербургийн театрта ошожо дуулаха аад, баһал мүнөөхи мүнгэн дуталдаад, ошожо шадаагүй. Эдэ концертнүүд хадаа Ирица Архиповагай ханамжаар ба ударидалгаар үнгэргэгдэһэн байгаа. Мүнгэн дуталдажа, бэлигтэй дуушадай харгые хаахадаа, хара буухаар муул байна даа.

Бата-Дугар **ДОНДОКОВ**, хүгжэмшэн.

**ЗУРАГ ДЭЭРЭ:** Валентина Цыдыпова.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

## СЭРЭГШЭДЭЙ БҮЛЭНҮҮДТЭ ТУҢАЛАМЖА

**Республикын** Финансын министрствэ **Чечен Республикада** унаһан сэрэгшэдэ бүлэнүүдтэ үшөө 9 миллион түхэриг һомолхо болог гэжэ сэрэгшэдэй эхэнүүдэ республиканска хорооной түрүүлэгшэ Лидия Богуславская мэдээсэ. Зургаан бүлын дунда миллион 500 мянга түхэригөөр түд бүридэ энэ мүнгэн хубаагдаа юм.

**Чечен Республикада** боложо байгаа сэрэгшэ тулалдаануудта унаһан сэрэгшэ хүбүүдэй 19 бүлэ хэдэн нарын урда түд бүридэнь 1 миллион түхэриг һомологдодой байгаа. Зэбсэгтэ тулалдаануудай үшөө

**Чечен Республикада** манай Буряад ороной 25 хүбүү алуулаа гээд мэдэнэт.

Тиухэдэ **Россия** Обороны министрствэдэ Павел Грачёвой нэрэ дээрэ армийн абтаһан хүбүүдые Чечен Республикада боложо байһан тулалдаануудта хабаадуулхаяа болон гэнэн эрилтэтэй сахилга мэдээсэл эльгээгдээ гэжэ Лидия Богуславская дуулгаба.

Д.АМОГОЛОН

## ҮНДЭР ЖЭЛЭЙ ОНСО ШЭНЖЭ

Шэнээр гарагша 1996 үндэр жэл мүн. Тэрэ 365 харин 366 үдэртэй байханы нэмэлтэ үдэр февраль нарын 29-дэхи боложо тоологдох. Үндэр жэл бүхэн Америкын Холбоото Штат Президенттэ хунгалтай заншалтай юм. Манай Россияд энэ жэлэй тэн бай Президенттын хунгал болохоор зарлагдаа.

Эдэ хоёр томо гүрэнэй зундаата "тушаалда хунгагдаха" Тус асуудал бүхэнэй ханаа зобоно ёһотой Ушар юуб гэхэдэ, гүрэн бэрхэ хүнэй ударидабал, зоной ажабайдал найзаар ха юм даа.

Манай ко...

### ҮБГЭД, ХҮГШЭДӨӨ МАРТАНАГҮЙ

Иүүлэй үеын мэдээгээр Железнодорожно райондо 4141 инвалид тоологдоно. Эдэнэрэй 4141-ийннь бага балшар наһанһаа инвалид болоһон үхибүүд. Нүгөөдүүлһын дайнай, ажалай, үндэр наһатай болоходоо, инвалид болоһон ветеранууд юм.

—Шэнэ жэлэй урда тээ инвалид үхибүүдые сэнгүүлхын тула тусгаар бэлэг сэлэгүүдые бэлдээ һәмди. Районной бүхы үхибүүд республикын хүүгэдэй гар урлалай байшанда ошожо, ногоон хасууриин дэргэдэ эмхидхэгдэһэн наада зугаа, концерт хаража үлхэтэ баясаа. Шэнэ жэлэй бэлэг сэлэг абажа үлхэтэ баясаа, — гэжэ инвалидуудай бүлгэмэй үрүүлэгшын орлогшо Л. Г. Жукова хөөрэнэ.

—Инвалид үхибүүдэй Шэнэ жэлээ хүхиюун баяртайгаар угтах хэмжээбуулгада манай районной хүн зоние социальна талһаань амгаалха таһаг, тус таһагыне даагша А. Р. Доржиевагай хүтэлбэри дор горитой тухаламжа, тэдхэмжэ үзүүлэгдээ, — гэжэ Любовь Георгиевна үгээ үргэлжэлүүлнэ.

Социальна таһагай болон инвалидуудай бүлгэмэй хүдэлмэрилэгшэд үндэр

наһатайшуулай үдэр бүхы ветерануудаа хүндэлжэ, сайлалга, концерт наада эмхидхэхэн, түлбэриггүйгөөр "Октябрь" кинотеатрта кинофильм харуулһан байх юм. Энээнһээ гадна һаянай инвалидуудай бүлгэмэй үүсхэлээр хянда сэнтэйгээр үһээ заһуулаха эхэнэрнүүд болон эрэшүүлэй парикмахерска, мүн иимэмагазин нээгдэһэн байна. Тус магазинда эдээ хоолой, эд бараанай зүйлнүүд наймаалагдадаг юм. Тиэхэдэ энэ магазин соо "Энэрхы сэдхэлтэн" гэхэн булан нээгдэнхэй. Районной хүн зон хуушарһан хубсаһа хунараа тус буланд асаржа үгэхэдөө, бага пенсия абадаг үбгэд, хүгшэдөө ёһотой иимэ туһаламжа үзүүлдэг болоһониинь һайшаалтай. Иигэжэ Железнодорожно районной хүн зон, предприяти, эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд үбгэд, хүгшэдтөө үдэр бүри халуун анхаралаа хандуулжа, шадаха зэргээрээ туһална. Энэнь дэмжэмээршые, һайшаалтайшые хэрэг болоно бшуу.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

### ХОНГЁО ДУУШАДАЙ НЮТАГ

**Бархан минии түрэхэн**  
**иютаг,**  
**баргажан голдоо суутай**  
**иютаг**  
**батаар ажалладаг**  
**колхознай**  
**багша Ленинэй нэртэй**  
**юм,** —

Энэ үгэнүүдээр һүр жабхаланта аймагай дууе түрэхэн нютагтаа үлхүүлжэ, Владимир Шагжиевай дуулахадань, аймагаархидын нэрэмэ альга аймагаар утгаа бэлэй.

Энэ ушар 1978 ондо колхозой 50 жэлэй алтан ойдо аймагуулагдаһан һайндэрэй үедэ болоо һэн.

Владимир Аршанович оюун эргэйнгээ түлэг дунда хүндэ эшэндэ дайрагдажа, оройдоол үшэн таба хүрэхэ ябахандаа, аймага урид наһа бараһан юм.

Эрэнэй бэлигыне сэгнэдэг республикын хүн зон, аймага бидэнэр, барханайхид, эргэниинь, аха дүүнэдын, үрэхидын гүнзэгыгөөр аймага ябадагбди.

1958 он. Улаан-Үдын П. И. Байковскиин нэрэмжэтэ хүтэмэй училищиде РСФСР-ий габыата артистка В. Д. Степановагай класста һураһан

Онсо һайхан хоолойтой, аймагтын ехэ арга шадабаритай аймагтаа Владимир Шагжиев аймагтын хоёр курс үргэһэнэйнгээ һүүлээр Свердловск хотын Ураалай консерваториде һурахаяа үлхэгдэһэн юм.

Консерваториёо дүүргэхэ аймагтоно шалгалтада Д. Шагжиевын "Чио-Чио-Санда" операсын парти Свердловск хотын академическэ оперно театрай сценэ дээрэ дуулажа, "Сархим" гэхэн сэгнэлтэдэ үргэһэн намтартай.

Консерваториёо дүүргэһээр, 1969 онһоо хойшо Буряадай эрэнэй филармониин болон дуу театрай "Байгал" ансамблиин үшэн боложо, буряад эрэнэйнгөө искусствоые аймагай Арадай Республикада, Свердловскайда, мүн совет эрэнэйнгөө бүхы шахуу хото аймагауудаар бэлиг шадабария

олон түмэндэ харуулаһан байна.

1959 ондо Улаан-Үдын хүтэмэй училищиде һуража байхандаа, Москва хотодо үнгэргэгдэһэн Буряадай искусство болон литературын хоёрдохи декадада амжалтатайгаар хабаадаа. Владимир Аршанович сэбэр һайхан шарайтай, тэниюун, сагаан сэдхэлтэй, бага балшар наһанһаа бидэнэрэй дунда хүндэтэй нүхэрнай байгаа.

Хадын оройгоор дүүлижэ ябаһан бүргэд шубуундал Олег Будаев хэдэн үе хүнүүдэй сэдхэл бодолыне булаан хатарһаар ябана. Нютагтаа ерэхэдээ, залуу болон эдир хатаршадта һургаал, зүбшөөл үгэдэг, баяр жаргалыне нэмээдэг, хатаршан бүхэнэй уулзадаг заншалтай. Барханай дунда һургуулида хатар наада заахаяа багшаар ерэхэ гэжэ Олег Будаев һанаашалдаг.

Даши Самбоцыренов! Буряадай соёлой габыата хүдэлмэрилэгшэ, хүтэмшэн, Буряадай радиодо "Баян талын аялга" гэхэн хүтэмэй дамжуулга эмхидхэн, түрүүшынхиеэ бэлэглэһэн хэрэгыне хэн мартахаби! "Баян талын аялга" шагнахадаа, Даши Самбоцыренов хүн бүхэнэй зүрхэндэ һанагдаахидэг.

Саян Раднаев, Владимир Буруев! Ганса манай Бархан нютагай омогорхолбэшэ, харин бүхы буряад угсаатанай, урдаа хараха сууга дуушад. Нютагайнгаа ямар нэгэн һайндэрэй болоходо, эдэ солотой дуушадай түрэл

тоонтодоо ерэхэ дуулахадань, тала дайдамнай бүри һонирхолтой, уужам тэниюун болошодог. Нютагһааннай гараһан түрүүшын эрдэмэй доктор К. А. Шагжиевай һайндэртэ Владимир Буруевай дуулахадань, мартагдашагүй мэдэрэл бидэнэрэй зүрхэндэ үлөө бэлэй. Владимир Буруев мүнөө жэлдэ 60 наһанайнгаа оёе үнгэргэхэнь.

Бидэнэр нютагаархид, мүн Баргажан голой ажалшад хэды хүндэ сагай болоошыне һаань, арга шадалаараа тэрэ һайндэрыне тэмдэглэлсэхэбди.

Байгааалиин шэмэг гэлсүүлһэн мүнхэ сагаан мүнгэн оройтой Бархан уулын хормойдо оршодог нютагһаа холо ойро нэрэтэй солотой артистар ургажа байг лэ гэжэ хүсэнэб.

Ямаршые сагта зугаатай, хөөрүү, хүхиюун наадатай, дуутай ажаһуухада, орон дэлхэйн бурхад баясадаг, туһалалсадаг гэжэ үргэн зоной дунда буруу хэлсэдэггүй. Республикын хотһоо холо байрлаһан, хойто зүгэй нютагуудай нэгэниинь болохо Бархан һууринһаа Буряадай болон Россин арадай 5 артист, нютагаймнай арадай театрнаа 5 хүн Буряад Республикын соёлой габыата хүдэлмэрилэгшэд, Республикын Гүрэнэй шангай 5 лауреадууд ургажа гараа. Эдэнэр манай омогорхол!

Б. ГАРМАЕВ,  
Буряад Республикын соёлой габыата хүдэлмэрилэгшэ.

**ЕЛЕНА НЕРОДОВА** Улаан-Үдын кооперативна техникум 20 гаран жэлэй урда тээ дүүргээд, Прибайкалийн районной "Зырянский" совхоздо бухгалтерээр хүдэлжэ эхилээ һэн. Мүнөөнэй хүндэ хүшэр үедэ ажахын хамтын предпрियाти болгогдонхой. Хэды бэрхэшээл түбэгүүдэй ушараашыне һаань, али бүхы аргаар мүнгэ оложо, ажахынгаа һалбаршуудыне һалгаажархингүй, хүтжөөхын тула ехэ ажал ябуулна. Гурбан үхибүүтэй юм. Наташа басаганиинь ажалладаг, Юлишь Улаан-Үдэ хотодо хүдоо ажахын колледждо һурадаг, Гоша хүбүүниинь табагахи классай һурагша юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: "Зырянский" гэжэ хүдоо ажахын предпрियाтин ахамад бухгалтер Елена Георгиевна Неродова.

Ц.ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

Агуу Илалтын 50 жэл

### "БОГОНИ ХҮЛТЭНДЭ" АТААРХАНАБ

"Хүүгэд—ажабайдалаймнай сэсэгүүд" гэхэн гоё үгэнүүд бии. Би өөрөө баглаа соохи сэсэгүүдэй тоогоор юһэдэхинь болоноб. Өөрөө "баглаа сэсэгүүдые" суглуулжа эхилээдүй дээрэһээ аха эгшэнэрэйнгээ үхибүүдээр заримдаа адли болошоод, наадажа байдагби. Бултадаа суглархадань, хүүгэдэй саад шэнги болохо, тиин өөрөө мэдэнгүй, тэдэнэй ахалагшань болохош. Ямар бэ даа нэгэ нааданхай гү, али амтатай сахарай тгөө арсалдаан боложо, диилдэһэн хүниинь заатагүй тээби, таабайдаа хоблохоёо, эрхэлхээ гүүлдэхэ. Наһаараа эдэнэрһээ ахашыне һаа, юундэб даа, энэ ушарта "богони хүлтэндэ" атаархадагби.

Арбан үхибүүдэй юһэдэхи хүбүүниинь хадаа бүхы эрхэлхэ, энгэлхэ, тумархаха аргануудыне мэдэдэг, хэрэглэдэг байгааб. Эдэ онол аргануудин мүнөөшыне хүсэ шадалаа алдаагүй. Тээд хүүгэдэй таабайнгаа үбдэг дээрэ миисгэйдэл һажан һуухыне харахадаа, би иигэжэ һуудаг һайб гэхэн дулаахан бодол түрэдэг.

Юубгэхэдэ, таабайнгаа хаража үзөөгүй хүн гэшэб. Фото-зурагыне үлөөгүй, гансал абынгаа шарайгаар, хөөрөөгөөрн таабайнгаа дүрэ һанаан соогоо зураглан гаргахаяа оролдохош.

Хайра гамгүй, һомо жада хармалангүй бууджа байһан немец солдат хүлһэ уһан болошоһон намай һэрэжэрхидэг. Дайнай таабайны бусагаһаагүй сууряан мүнөөшыне болотор шэхэндэм дуулахадад гэдэг.

"... Арбан хоёртой хүбүүн дайнда мордуулхаяа дайнай түрүүшын үдэрнүүдтэ аймагай түб Хэрэн тосхондо тэргэтэй морёор абаяа хүргэжэ ошоо һэнби. Хүн зоной олоор суглараад байһыне, хүнэй нюухаяа оролдоһон нулимсануудай барагдашагүйгөөр нюдэнһөө дуһалжа байһыне һананаб. —"Орой болошохо, наранай орохоһоо урид гэртээ буса. Дайсанаа түргэн дараад, һаяар бусахаб. Яһажаагүй ээм дээрэшни эрын хүндэ хуби унахань. Эжыгээ, эгшэ, дүүгээ һайн хаража байгаарай" — гэжэ, абамни мориноймни хазаар амаллажа үгөө һэн. — Хюмһанай шэнээн туулган иимэ хүдэр бүхэ бээтэй абымни амиее таһалха гэжэ оройдоо һанагшагүй һэнби. Эдэ хэлэхэниинь һүүлшыне үгэнүүд гэжэ хаанаһаа мэдэхэ байгаабиб? Гэртээ бусахадаа, харгыгаа мэдэхэ болоһон мориндоо "жолоогоо үгөөд", наранай юушыне муу юумэ зүгнөөгүй элшэдэ эльбүүлхэдээ, һажажэ, нойрто абгашаһан байбаб. Һэрин гэхэдэмни, сэрэгшэдтэй һүүлшыне машина харгын годироогой саана, орожо байба. Хажуугаарни гарахадаа, абамни намаяа ооголоо ёһотой. Унтаһаһандаа мүнөөшыне болотор өөрыгөө зэмэлжэ, халагладагби, — гэжэ абамни хөөрэдэг.

"Сталинград хото хамгаалжа, баатарай үхэлөөр унаба" гэхэн үнэмшэлгэ-саарһан дайнда мордоһонийн һүүлээр жэл болоод ерээ бэлэй. Таабаймни алтан дэлхэй дээрэ хэхэ алхамуудын иигээд дууһаа һэн.

Аймшагтай дайнай дүлэнэй унтарһаар 50 жэл үнгэрөө. Үбдэг дээрэнь һуужа эрхэлээгүйдөө, һургаал үгыне шагнаагүйдөө, ашын баяр хүргэжэ, хүндэлөөгүйдөө досоомни уйдхартай, гунигтай байдаг. Тээд таабайн сэдхэл зүрхэн соомни хэтэ мүнхэдөө үлэнхэй.

Л. ПЕРГЕНОВ,  
БГУ-гай V курсын оюутан.



АРГАНЬ ОЛДОО

1995 оной август нарада Шэнэ-Хурбын больницын байра байдал хуушаржа, хэлыбэн заһагдаха болоһондоо хаагдаһан юм. Нюотагай зон Загарайн аймагай захиргаанда оло дахин хандажа, "Вперед" газетэдэ нээмэл бэшгэ толилуулаа һэн. Аймагай захиргаанай гулваа

А. П. Цымбалюк ажалшадай энэ бэшэгтэ анхаралтайгаар хандажа, арга шадалаа элсүүлжэ эхилһэн гээшэ. Мүнөө тус больницын хэлыбэн заһалгада 19.000.000 түхэриг, мүн Үнэгэтэйн овоц болон үрэ жэмэс буйлуудат завод 7 миллион 500 мянган түхэриг һомолоо бэлэй.

Тиигэжэ энэ больница түргэн саг соо заһабарилагдаа. Шэнэ жэлэй урдахана тус больница үүдээ нээжэ, үбшэн зониие аргалжа эхилээ.

—Санитарна машинада запасной частьнууд, столоводо эдээ хоол, түлишэ хүсэд хүрэхөөр худалдажа абтанхай, — гээд больницын ахамад врач В. Данханов хөөрэнэ.

В. БАТОРОВ.

АГЫН ЗАСТАВА

Байгалай үмэнэхи хилтэ дээрэ шэнэ застава нээгдэбэ. Тус "Куладжа" гэжэ нэрлэгдэһэн харуулые Агын районойоод шэфтээ абаба. Энэ ушараар районой захиргаанай гулваагай орлогшо В. Цырыков ба соёлой зургаанай дарга Р. Цырендоржиев болон уран хайханы бүлгэмэй дуушад, хатаршад застава нээгдэ уригдажа, ехэ угтамжада хабаадалсаа. Агынхид хүхэ

торгон хадаг мүнгэн бэлэгтэйгээр хилын харуулшадта баряад, гоё хайхан наада харуулжа, сугларашадые баясуулаа.

Агаһаа хилын харуулай албанда абтаһан хүбүүдэй заримань тус заставада эльгээгдэхэ зүбшэлтэй. Шэфүүд саг сагта сэрэгшэдээр уулзажа, түбжинэн байрлаха таладань туһаламжа үзүүлжэ хүсэлэнтэй.

Ц. ГОНГОРОВ.

СПОРТ

ТОБШОХОНООР...

БАРИЛДААН. Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар Россин Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй түрүү һуури эзэлхын түлөө мурьсөөн хаяхан Москва хотодо дүүрбэ. СССР-эй болон Россин Федерациин габьяата тренер Геннадий Николаевич Махутовой хурган хоридог Забайкалийн сэрэгэй округой суглуулагдамал команда гурбадахи һуури эзэлээ. Хубийн тоосоогоор манай командаһаа Жамса Лхамажаров, Очир Дамдинов гэгшэд өөһэд өөһэдынгөө шэгнүүрнүүдтэ хоёрдохи һуури эзэлжэ, мүнгэн медалар шагнагдаһан байха юм. Спортын мастер Юрий Дашинимаев 57 килограммай шэгнүүртэ хүрэл медальда хүртөө.

спортын мастернууд Юрий Дашинимаев, Максим Молонов, Жамса Лхамажаров, Очир Дамдинов, Олег Болонев болон бусад энэ заншалта мурьсөөндэ хабаадахаар хуралсал хорилго хэжэ байна. Эндэ шалгарһан барилдаашад март нарада Болгарида үнгэргэгдэхэ Европын түрүү һуури эзэлхын түлөө мурьсөөндэ хабаадаха юм.

САНА. Спортын энэ зүйлөөр Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй кубогта хүртэхын түлөө мурьсөөн хаяшаг Новосибирск хотодо дүүрбэ. 9 область, хизаар болон республикын 150 гаран бэрхэ санашад хабаадаһан байгаа. Манай республикаһаа Оксана Бурлакова 5 километрэй зайе 17 минута 24 секунда соо гаталжа, мүнгэн медалар шагнагдаа. Ирина Коновалова басагадай дундаһаа гурбадахи һуурида гараба. Эрэшүүл соһоо Григорий Дружинин табадахи һуури эзэлһэн байха юм. Энэ мурьсөөнэй һүүлээр Новосибирскэ областиин түрүү һуури эзэлхын түлөө нээмэл мурьсөөн үнгэргэгдэбэ. Андрей Гельманов эдиршүүлэй дунда мурьсэхэдөө, 10 километрэй зайе бултанһаа түргэн гаталжа, областиин чемпион болоо.

Сууга совет барилдаашан, Олимпиин наадануудай хоёр дахин чемпион Иван Сергеевич Ярыгинай шангуудта хүртэхын түлөө дүрэ буляалдалгын барилдаагаар уласхоорондын мурьсөөн январийн 22-26-да Красноярск хотодо үнгэргэгдэхэ юм. Манай республикаһаа арбаад хүбүүд, тэрэ тоодо спортын габьяата мастер Борис Будаев, уласхоорондын классай спортын мастернууд Сергей Замбалов, Андрей Матюнов, Дугар Жамсуев,

ВОЛЕЙБОЛ. Буряад Республикын Эрдэм хуралсалай министерствын түрүү һуури эзэлхын түлөө мурьсөөн Улаан-Үдын 19-дэхи болон 20-дохи хургуулинуудай спортын зал соо болобо. Басагадай дунда болоһон һонирхолтой шанга тэмсэлэй дүнгүүдээр Захааминай аймагай хүүгэдэй спортын хургуулийн хурагшад 25-дахи, 42-дохи хургуулинуудай хурагшадһаа бүридүүлэгдэһэн Улаан-Үдэ хотын суглуулагдамал командые 2:0 тоотойгоор илажа, чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө. Эдиршүүлэй дундаһаа Улаан-Үдын 20-дохи хургуулийн хүбүүд онсо шалгарба. Захааминай болон Зэдын аймагуудай спортсменүүд удаадахи шатын дипломуудаар шагнагдаа. Мурьсөөнүүдэй дүнгүүдээр хурагшадтай дунда зонын нааданда хабаадаха суглуулагдамал команда бүридүүлэгдэбэ.

ФУТБОЛ. "Үбэлэй бүмбэгын" шанда хүртэхын түлөө мурьсөөн үргэлжэлһөөр Табадахи турта "Сэлэнгэ" "Звездае" - 5:1, "Мотор" "Пищевигые" - 2:0, "Старт" "Стекольцигые" 2:1 тоотойгоор шүүһэн, "Локомотив" "Металлисттай" уулзахадаа, тоо нээнгүй, тэнсэһэн байгаа. Тиигэжэ табан турай һүүлээр "Мотор" 10 очкотойгоор түрүү һуури эзэлнэ. "Импульс" болон "Сэлэнгэ" команданууд 1 очкогоор гартана.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

Туһатай зүбшэл САЙН ШАНАР ШЭНЖЭ

Хэрбээ үһэнэйнгөө тоһолиг һаань, хатуу хара сайгаар зайлаха. Туһхэдэ тоһолигынь бага болохоһоо гадна үһэнтнай хайхан үнэгэ ялаганаха.

- \* Тоһолиг муртөө дарьбагар арһатай нюураа үглөө бүрм хүйтэн үдхэн сайгаар угаахада хайн;
\* мун лэ шимэ сайгаар нюуртаа баг хэбэлтнай (илангаһаа арһатай һаа), туһатай байха. Гэхэ зуура баг табихаһаа урһуулдэньшье нюуртаа тоһолиг крем түрхихэ юм;
\* нюураа угааһанай һүүлээр хүргэһэн сайн мурьһөөр эсэн тһа (стаканай 3/4 хуби холодильнигай хүргэһэн соо), хайн;
\* хэрбээ нодэһэнэйнгөө шалаа һаа, нара, һалхинда гү, али далайн дунда уһанда улайбал, хүйтэн сайгаар зайлахада хайн байха.

АРИЛГАХА, СЭБЭРЛЭХЭ ТУШАА

- \* Тоһолиг толбоннуудтай болоһон ноһон ба торгон хуби горчицатай уһанда угааха хэрэгтэй. Энэ ушарта хубсаһан агһаанганахуу. 1 стакан горчица нэгэ жаахан уһанда хэжэ даһин нюухад, бүшэлмэгшье бэиз, ехэ шэнгэньшье бэиз хоёрой хоорондо болгоһоноо 40-45 градус дулаан уһанда хэжэ, 2-3 час соо байлгахад зүйлые эгээл һүүлдэ хүйтэн уһаар зайлахадаа, столово укус (10-15 томо халбага) хэжэ юм.
\* Сагаан ноһон хубсаһа хунараа улам сагаахан болгохо угаахаһаа урид пороциогтой аад, 20 градусһаа халуун бэиз уһан соо дэбтээдэг юм. 10 литр уһанда 2 томо халбага порошок хэрэглэжэ, 5 минута хуурай уһаар угаахада хэжэ юм.
\* Мэнэ һая дуһаһан өөхэй гү, али тоһолиг толбо гаргахан хубсаһанай досоо болон газааталадань иһэнгээдэг (промокательна) хэжэ, бүлэн утугаар элюурдэхэ юм.
\* Харин шимэ толбын үһнэй би болоһон байбал, муухай газартаа бензин түрхэд, 2-3 минута хүлээхт, удаан хэдэ даххарлаһан иһэнгээдэг саарһа табяад, бүлэн утугаар утугоод хэжэ юм.
\* Ноһон бүдөөр оёдоһон костюм гү, али пальто дээрэхи толбын араан сэгсэгэй тоһондо дүрэн хубэнгөөр ариабалтнай бэзэ сээр болохо.
\* Шээһэндэ шарлаһан зүйлые укусатай уһан соо (томо халбага хахад стакан уһанда) 1 час соо шихаха юм.

ХАДУУЖА АБАМААР ЗҮЙЛНҮҮ

Аһарта (ваза) соо һуулгаһан сэгсэгүүдэйгээ удаан байхын туруугаа аспирын (хахадые 3 литр уһанда) гү, али даһна хэжэ.
Апельсинэй, хатаагдаһан хальһан, герань сэгсэг болон тһабиһаһан хибэн хорхой айлагдаа юм. Тэдэньшье хубсаһанай харуу хэжэ юм.

Мельхиор болон мүнгэн зөөриг эдэһэй соодоор гү, али "Тропическай" зүйлөөр сээрлэгтэ. Каһа шэнги болгоһон раствор һүүлээрнь хуурай болоторнь аришаха цухала.
Комплетэдэ хатаһан сагаан хилээмэ хэрэглэһэн дээрэ, Юндэ хатаагүй шэнэ хилээмэн комплетые нялданги болгодог ха юм. Хилээмэ хэмжээ ехэ болгохоһоо гадна, гарһан шүүһыне иһэнгээдэг, татагдаһан мяхые балбагар ба шүүһэһыне болон Хилээмээ хүйтэн уһанда гү, али һүндэ дэбтээгээд, мурьсөөнүүдэйгөөр нэмэхтэ.

Торт барихадаа, халуун пезиэн хэрэглэжэ болохогүй. Юндэ халуунда газа талһан болоһон иһэнгээр харагдаад, досоого байхаһаа һанадаг. Иимэ байдада орохогүйн тула духовкойе урһалаагаад, дүргэхөөр бэиз болоһондо, тортоёо табиха юм.
Бэлэн болоһон торт пезиэн соһоо гарахадаа, гансата, хугалжа болохогүй. Харин хүйтэн уһаар норгоһон полотно барибалтнай, бэлэхэнээр абтаха бишуу.

Шараһанайнгаа һүүлээр сковородагаа түрүүн газетээр суглабалтнай, хураггүй хүнгэн байха.
Үһэнэндэ хэһэн капуста хальһаралюлин аһарта сээрлэгтэ. Удаань зөөлэн бүдөөр аришаад, халуун уһаар зайлаха юм.

Түүхэй эльгэһэй хальһан абтажа үгэдэггүй. Хэрбээ халуун минуттаар хэбэлтнай, бэлэхэнээр абтаха даа.
Сосискын тһээрхэзүйн тулада шанахадаа, вилкээр хадхаха хэрэгтэй.

Юумэ шараха гэһэн өөхэһэйгөө хөөһэтөөд һалаагүй һаа даһна үбэнүүлхэ юм.

В. ТОКТО

Буряад Республикын Журналистнуудай холбоон, "Буряад үнэн", "Правда Бурятии", "Буряадай залуушуул" газетэнүүдэй худам Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай, ажалай ветеран, жерин Дамба Цыренович ЦЫРЕНОВЭЙ һаһа бараһан ушараар гэр бүлнхидтэнь, түрэлхидтэнь гүнээгэ мэдүүрэнэ. Хүдөөдүүлгэ январийн 22-ой 12 часта Хэбэлэй (ул.Каландаршвили 23) эхилхэ.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правитель

Redaction information including contact numbers, addresses, and publication details for the newspaper.